

Nordens Velfærdscenter

Fokus på

VELFÆRDSTEKNOLOGI OG ØKONOMI

Forord

Världens finansiella kris och den demografiska utmaningen sätter press på den nordiska välfärdsmodellen. Redan i dag måste vi göra svåra politiska val när det gäller offentlig service. Svårigheterna ökar motivationen för nytänkande där välfärds-teknologi är ett av de innovativa verktygen.

Detta häfte sätter fokus på välfärdsteknologins effektivitet som ett ekonomiskt redskap. Det framgår tydligt i intervjun med den danske finansministern Bjarne Corydon och i exemplen från valda nordiska kommuner att välfärdsteknologi är ett lönsamt verktyg. Det finns många goda exempel där betydande resurser har frigjorts i den offentliga sektorn tack vare framgångsrik implementering av välfärdsteknologi.

I debatten om välfärdsteknologi nämns ekonomi ofta som ett hinder. De omedelbara kostnaderna ses av många kommuner som oöverstigliga. Men artiklarna från Odense kommun och Åge Dahlbergs beräkningar, visar mycket tydligt de många positiva business cases, och att de omedelbara investeringarna relativt snabbt vänds i ekonomiska vinster.

Detta häftes fokus på ekonomi ska inte förväxlas med fokus på besparingar. Välfärdsteknologi har potential att vara både billigare och bättre. Utöver den ekonomiska potentialen, har välfärdsteknologi påvisbara kvalitetsmässiga fördelar, exempelvis ökad självständighet, empowerment och bättre arbetsmiljö för personalen.

Arbetet med välfärdsteknologi saknar inte utmaningar och är fortfarande nytt för många. Häftet påvisar också den stora potentialen i bättre samarbete på tvärs mellan de nordiska länderna.

Trevlig läsning!

*Ewa Persson Göransson
Nordens Välfärdscenter*

Udgivet af
Nordens Velfærdscenter
www.nordicwelfare.org

Maj 2014

Redaktør:
Lasse Winther Wehner

Fagansvarlig:
Dennis C. Søndergård

Redaktion:
Dennis C. Søndergård
Lasse Winther Wehner
Caroline Jonsson
Jessica Gustafsson
Helena Lagercrantz

Ansvarshavende udgiver:
Direktør
Ewa Persson Göransson

ISBN: 978-87-7919-101-3
Oplag: 1000

Grafisk design:
www.basistryk.dk

Forsidefoto: KommPress
Tryk: Navii AB

**Nordens Välfärdscenter
Sverige**
Box 22028
104 22 Stockholm
Sverige
Besøgsadresse:
Hantverkargatan 29
Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

**Nordens Välfärdscenter
Finland**
Topeliusgatan 41 a A
FI-00250 Helsingfors
Finland
Tel: +358 9 694 8082
nvcfi@nordicwelfare.org

**Nordens Velfærdscenter
Danmark**
Slotsgade 8
DK-9330 Dronninglund
Danmark
Tel: +45 96 47 16 00
nvcdk@nordicwelfare.org

1

NVC anbefaler

Nordens Velfærdscenter anbefaler..... 4

2

Fakta

Velfærdsteknologi og økonomi i et nordisk perspektiv 7

Velfærdstjenester i den nordiske velfærdsmodel 14

3

Fra virkeligheden

Meningen er jo ikke, at man skal have en relation til sin kommune..... 25

Test før implementering..... 28

Velfærdsteknologin växer i Västerås..... 32

Forskare och företag möts på hälsocentral i Uleåborg 36

4

Politik

Jeg vil ikke skamme mig over, at vi bruger pengene fornuftigt 41

Hvorfor satser Norge på velfærdsteknologi? 44

Innovasjon og teknologi i velfærdstjenestene i Island 48

5

Forskning og fremtid

Velfærdsteknologi – en lønsam investering för samhället 53

Evalueringsens best practice..... 56

6

Internationalt perspektiv

Europæisk samarbejde om velfærdsteknologi 61

7

Referencer

Links 64

8

Sammendrag/Summary

Sammendrag på islandsk, engelsk og finsk 66

Nordens Velfærdscenter anbefaler

Velfærdsteknologi er de seneste år gået fra primært at være en innovativ vision til et håndgribeligt redskab i det offentlige værktøjskasse. Den lavkonjunktur, som Norden og resten af verden har oplevet siden 2008, må formodes at have spillet ind på den hurtige modning af de teknologiske løsninger. Man kan sige, at den økonomiske motivation hos offentlige myndigheder i Norden har accelereret processen.

Derfor sætter NVC i dette hefte fokus på de økonomiske aspekter af velfærdsteknologi, hvor fokus tidligere udelukkende har ligget på begreber som empowerment, selvhjulpethed, selvstændighed, værdighed og forbedret arbejds-kvalitet for personale.

Heldigvis er besparelser grundet velfærdsteknologi og kvalitet ikke modsætninger – uanset om det så er for borgere eller personale. Flere steder i dette hefte ser man netop, at velfærdsteknologi kan hjælpe til at opretholde kvalitet i en sparetid.

- **De nordiske kommuner bør udvise mod og risikovillighed i arbejdet med velfærdsteknologi.**

Eksterne midler er en god igangsætter, men et lønsomt arbejde

med velfærdsteknologi kræver ægte og effektiv motivation, forankring og forandringsledelse. Denne kommer bedst hvis kommunerne og regionerne har modet til at investere egne midler.

- **Husk at kvalitet i leveringen af offentlige ydelser og besparelser ikke behøver udelukke hinanden – og kommuniker dette klart.**

Blot fordi implementeringen af velfærdsteknologi kan resultere i effektivisering og frigivelse af ressourcer, er dette ikke ensbetydende med en faldende kvalitet i den offentlige service. Den rigtige velfærdsteknologi kan bibringe øget livskvalitet og bedre service til den enkelte borger eller medarbejder, samtidig med at ressourcer frigives.

- **Etabler en struktureret arbejdsgang for velfærdsteknologi.**

Ønsker man at maksimere muligheden for succesfuld implementering og for størst afkast af de ressourcer, man investerer i arbejdet med velfærdsteknologi, er det nødvendigt, at der etableres en struktureret arbejdsgang for velfærdsteknologi. Det kræver en

struktureret indsats at påvise og høste eventuelle økonomiske gevinster ved implementeringen af velfærdsteknologi.

- **Offentlige myndigheder bør både afsætte de nødvendige ressourcer og nok tid til valid evaluering og dokumentation i arbejdet med velfærds-teknologi.**

For mange projekter og teknologiafprøvninger har resulteret i ikke-valide evalueringsrapporter og business cases. De offentlige myndigheder i Norden skal blive bedre til at afsætte tid og ressourcer til at gennemføre den nødvendige evaluering, planlagt fra starten, således at effekten både kvalitativt og økonomisk kan dokumenteres.

- **Nordiske kommuner og regioner bør blive bedre til at lære af hinanden igennem erfaringsudveksling af eksem-pelvis evalueringsrapporter og business cases. Man skal undgå dobbeltarbejde og "spildte" ressourcer.**

For mange nordiske kommuner har igennem de sidste par år opfundet hjulet på ny, hvad angår velfærds-

teknologi. Som samfund og på tværs af landegrænser skal vi være bedre til at dele erfaringer og herigennem optimere forbruget af ressourcer.

Samarbejde og deling af erfaringer lettes betydeligt, når de offentlige myndigheder tilstræber en struktureret arbejdsgang samt afsætter midler til grundig evaluering.

- **Norden bør udnytte det potentiale, der ligger i et fælles nordisk marked inden for velfærdsteknologi. En bedre udnyttelse af dette potentiale vil styrke både offentlige og private aktører.**

På trods af en fælles nordisk velfærdsmodel, ensartede sundhedssystemer og sprog, er det nordiske velfærdsteknologimarked stadig fragmenteret. En opdyrkelse af et fælles marked på 26 millioner indbyggere ville styrke såvel erhvervsliv som offentlige myndigheder.

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheden

4 Politik

5 Forskning og fremtid

6 Internationalt perspektiv

7 Referencer

8 Sammendrag Summary

Fakta

Velfærdsteknologi og økonomi i et nordisk perspektiv

Velfærdsteknologi har rykket sig betydeligt over den seneste treårige periode. Det er gået fra at være en forholdsvis udefineret, innovativ vision til efterhånden at være et håndgribeligt redskab i den offentlige værktøjskasse.

1

NVC
anbefaler

2

Fakta

3

Fra
virkeligheden

4

Politik

5

Forskning
og fremtid

6

Internationalt
perspektiv

7

Referencer

8

Sammendrag
Summary

Selvom det kan lyde som en hård konklusion, synes det ikke urimeligt at pege på, at denne proces i høj grad er blevet faciliteret af den økonomiske krise som Norden og resten af verden har oplevet i den seneste årrække. Det danske ordsprog "nød lærer nøgen kvinde at spinde" synes velegnet til at beskrive, hvorledes den økonomiske motivation hos offentlige myndigheder i Norden har accelereret indsatsen på det velfærdsteknologiske område.

Flere faktorer spiller ind i denne økonomiske motivation.

- Det har længe været debatteret, hvorledes hele den vestlige verden, herunder selvfølgelig Norden, imødegår nogle økonomiske prioriteringsudfordringer i form af en ændret befolknings sammensætning i fremtiden. Særligt problemstillingen om et øget antal ældre kombineret med færre i den arbejdsduelige alder har tiltrukket sig en del opmærksomhed. Selvom Norden har været dygtig til at imødegå mange af disse udfordringer, spår flere eksperter ressourceknaphed og hårde politiske prioriteringer i fremtiden.
- Der har i flere af de nordiske lande hersket en debat om et øget forventningskrav til de offentlige ydelser blandt den befolkningsgruppe, som er på vej imod alderdommen i dag. Dagens seniorer har ganske enkelt en højere forventning til mængden og kvaliteten af de offentlige ydelser end tidligere. Dette medfører et øget pres på de servicerende myndigheder.
- Den nuværende økonomiske krise. Udsigten til ovenstående problemstillinger kombineret med en umiddelbar mangel på ressourcer (som resultat af krisen), har bevirket, at såvel stater som kommuner leder efter

mere omkostningseffektive måder at levere den offentlige service på.

Samtidig spiller også nogle "eksterne" faktorer ind på accelerationen i indsatsen på velfærdsteknologiområdet.

- Teknologisk modenhed. Det har naturligt taget nogle år at modne markedet for velfærdsteknologi. Denne modning er dog uundgåeligt forbundet med efterspørgsel, og i takt med at denne er steget dramatisk de seneste år, har udbuddet af teknologiske løsninger fulgt efter. Således findes i dag et pænt udbud af modne implementerbare løsninger med et kvalitativt og økonomisk potentiale for de nordiske kommuner og regioner.
- Brugerparathed. Innovation og fornyelse er aldrig umiddelbar, og således kræver det en struktureret indsats og en del ressourcer at indføre og implementere nye teknologier, der medfører, at velkendte ydelser skal leveres på en ny måde. Dette kræver en betydelig omstilling for både personale og borgere. Det har været – og vil fremadrettet være – en proces for mange nordiske myndigheder, men holdningerne til velfærdsteknologi er i dag betydelig mere favorable end for blot få år tilbage.

Udviklingen har altså for alvor taget fart over de seneste par år med den stigende økonomiske motivation som underliggende drivkraft. Men selvom de nordiske lande alle har identificeret velfærdsteknologi som et af værktøjerne til at innovere den nordiske velfærdsmodel, har vi haft forskellige tilgange til arbejdet med velfærdsteknologi og teknologi som et økonomisk redskab. Dette kan illustreres ved

et kig på de tre skandinaviske lande:

Danmark

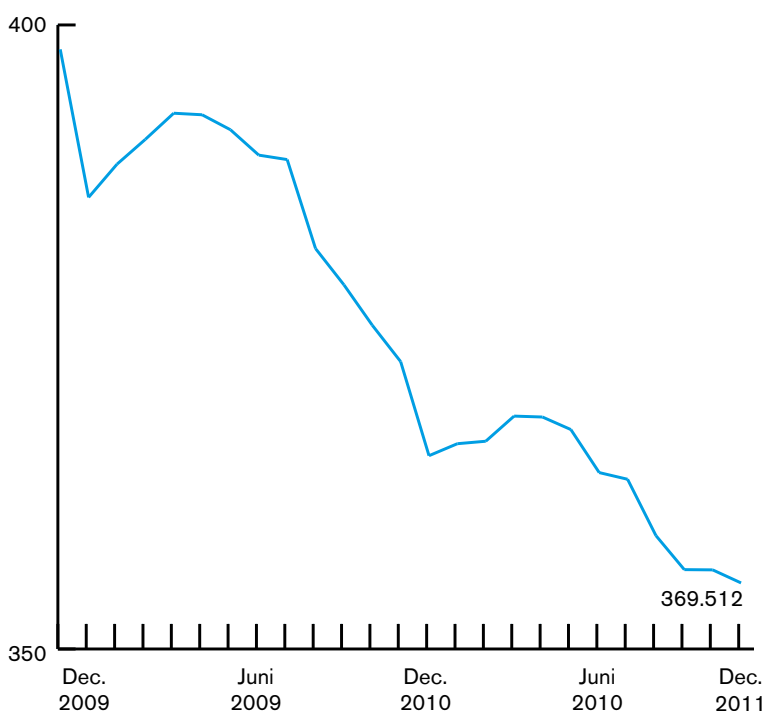
Danmark har oplevet den hurtigste udvikling inden for velfærdsteknologiområdet. Således er der i dag kun få kommuner, som ikke for alvor er kommet i gang med velfærdsteknologi, og den nye nationale "Fællesoffentlig strategi for digital velfærd 2013-2020" skal sikre, at alle kommer med på vognen. Markedet har udviklet sig hurtigt i takt med den stigende efterspørgsel, og flere danske kommuner kan i dag berette om implementering af teknologiske løsninger i stor skala.

Ligesom i resten af de nordiske lande tager velfærdsteknologien sit udgangspunkt i brugeren. Det handler i høj grad om egenmestring og empowerment. På trods af uheldige historier om robotstøvsugere og kold teknologi

overfor varme hænder, har implementerede velfærdsteknologier også en kvalitativ side – og der findes for hver implementeret teknologi gode eksempler på borgere, som genvinder tabte kompetencer til glæde for dem selv og deres omgivelser.

Velfærdsteknologi har dog i Danmark ligeledes meget hurtigt fået et betydeligt økonomisk perspektiv. Business cases og cost/benefit-analyser er blevet hverdag i arbejdet med velfærdsteknologi, i takt med at de danske kommuner i stigende grad rammes af nedskæringer og sparerunder. Danske kommuner har været under et betydeligt økonomisk pres siden krisens begyndelse, og denne har accelereret det økonomiske incitament til at arbejde med velfærdsteknologi. Nedenstående graf understreger det økonomiske pres ved at vise nedskæringen i antal kommunale arbejdspladser.

Udviklingen i antal ansatte i kommunerne

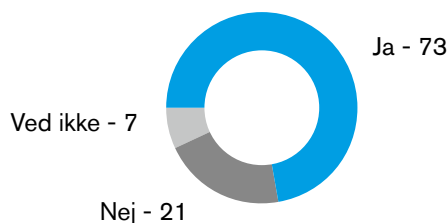

Note: Antal ansatte indbefatter tjenestemænd, overenskomstansatte og timelønnede i kommunerne omregnet til årsværk.

Kilde: FLD - Det fælleskommunale Løndatakontor

Besparelser er i dag efterhånden en accepteret del af arbejdet i kommunerne – også i offentligheden. Den indsatte graf viser en høj grad af forståelse for kommunale besparelser blandt danskerne:

Har du forståelse for, at kommunerne er tvunget til at spare i disse år? (%)

Kilde: YouGov for KL. Internet-baseret spørgeskemaundersøgelse i februar 2012 blandt 5.104 personer, der udgør et repræsentativt udsnit af den voksne befolkning.

Der er derfor også en stor forståelse for, at velfærdsteknologi ikke udelukkende har et kvalitativt sigte, men samtidig skal være økonomisk rentabelt.

Det er dog vigtigt, at velfærdsteknologi ikke blot ses som en sparerøvelse, men som en investering. Realiteten i mange danske kommuner er i dag den, at besparelser på velfærdsområdet er en kendsgerning – velfærdsteknologi eller ej. Derfor kan velfærdsteknologi være et redskab til

at indhente denne uundgåelige besparelse, samtidig med at man bevarer et højt kvalitativt niveau ved hjælp af teknologien.

Sverige

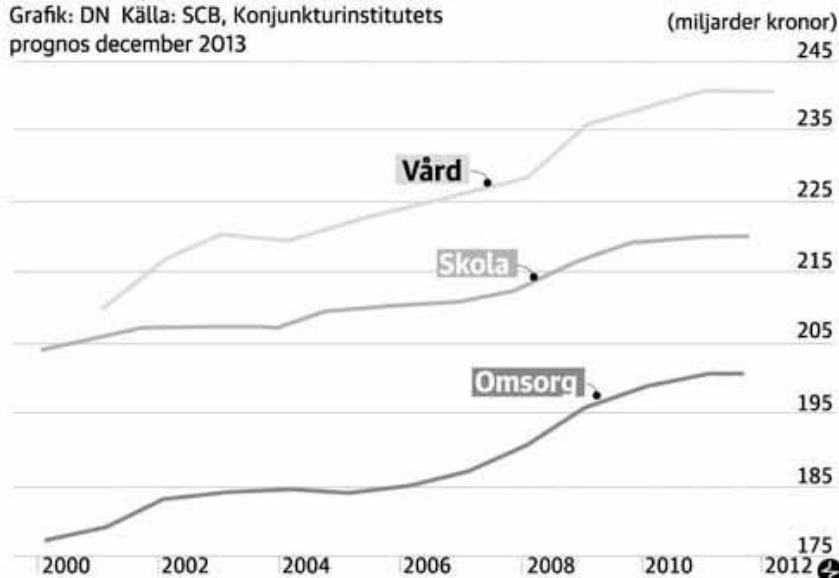
Ligesom i Danmark er der en stigende interesse for velfærdsteknologiområdet i Sverige. Stadig flere kommuner arbejder intensivt med området, om end det stadig i meget høj grad er for eksterne midler. Kun få svenske kommuner har på nuværende tidspunkt eget budget til velfærdsteknologi.

Dertil er det i endnu højere grad end i Danmark meget vigtigt for offentlige myndigheder at understrege det kvalitative aspekt – at velfærdsteknologi er en udvikling af den service, det offentlige leverer til borgerne og absolut ikke en sparerøvelse. Dermed er det økonomiske aspekt umiddelbart mindre synligt og måske stadig også mindre presserende. Svenske kommuner har ikke oplevet helt samme sparerunder som de danske, hvorfor det kan argumenteres, at den underliggende økonomiske motivation har været mindre. Det skal dog dermed ikke være sagt, at den ikke er til stede, eller at den ikke kommer til at spille en rolle i de kommende år. Ifølge SCB (Statistiska Centralbyrå) bruges der i disse år stadig flere penge på pleje og omsorg (se graf på næste side). Fortsættes dette mønster, vil det presse

Offentlige resurser, 2012 års priser

Grafik: DN Källa: SCB, Konjunkturinstitutets prognos december 2013

Skattekvot och skatteindtægter, 2012 års priser

(miljarder kronor)
1 700

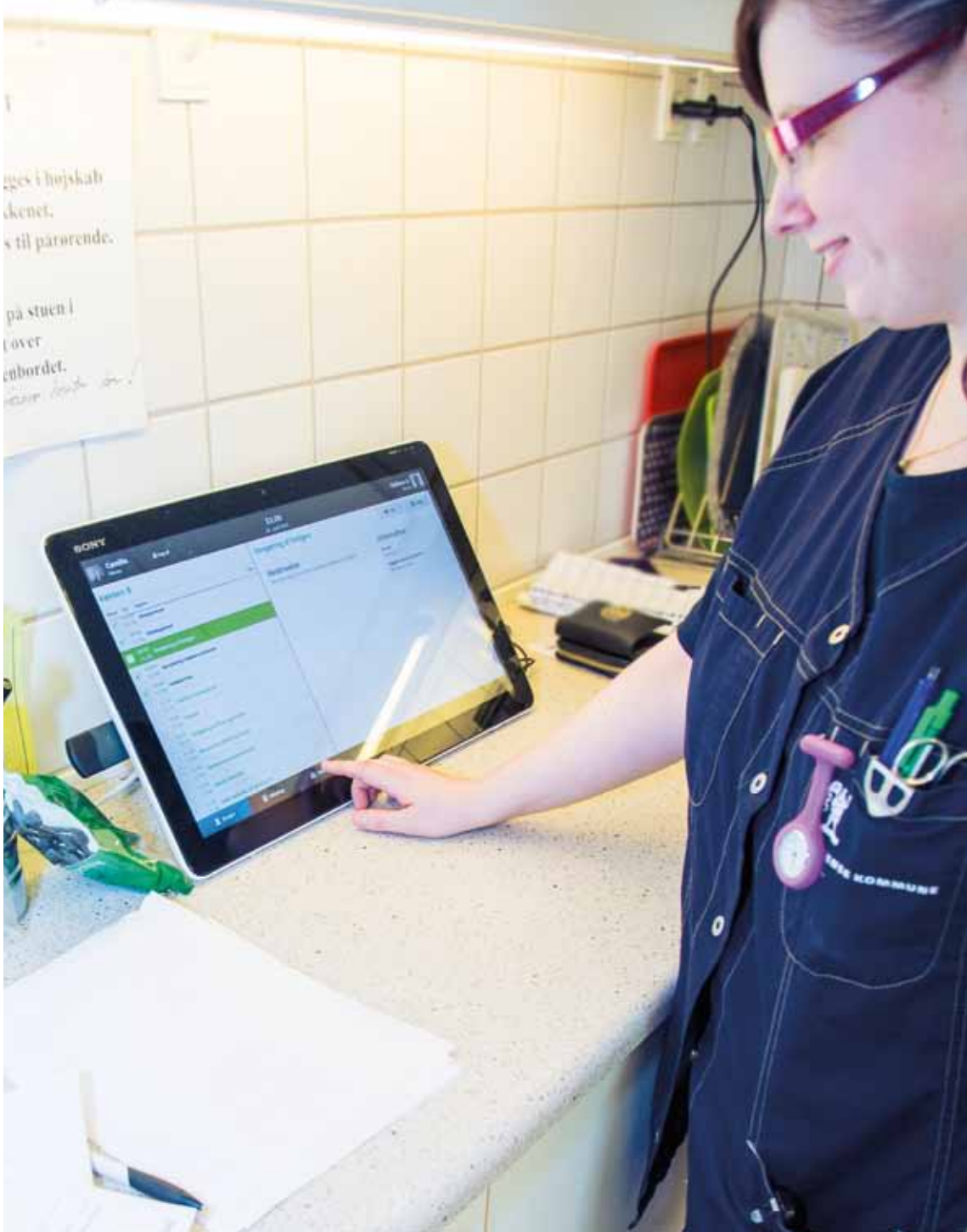
økonomien i de 290 svenske kommuner yderligere.

Det økonomiske perspektiv i at benytte velfærdsteknologi i stor skala vil blive mere tydeligt de kommende år. Dette illustreres allerede i dag af, at de kommuner, som er længst med afprøvning og implementering af velfærdsteknologi, naturligt laver økonomiske analyser. De påviser ligeledes, at deres tiltag – ud over at give

kvalitetsmæssige gevinster – ikke blot er rentable, men ligefrem er en god investering for kommunerne.

Norge

Den velfærdsteknologiske indsats i Norge har for alvor taget fart inden for de sidste par år. Velfærdsteknologi anses i Norge i høj grad som værende et kommunalt anliggende, og da Norges kommunalstruktur,

Camilla Glanov Christensen anvender Sekoia på Ærtebjerggården i Odense Kommune. Sekoias platform er implementeret i storskala på alle plejecentre i Odense Kommune og har vist, at velfærdsteknologi både kan give et kvalitativt løft og realisere en betydelig økonomisk gevinst.

Antall ROBEK-kommuner 2001 til 2013 per 1. januar 2014.
(Kilde: www.regjeringen.no)

med ikke mindre end 428 kommuner, er en smule anderledes end de øvrige skandinaviske lande, har de mange meget små kommuner medført en lidt ulige udvikling.

Selvom man senere i dette temahæfte kan læse, hvorledes statslige politikere understreger, at velfærdsteknologi i Norge ikke har et økonomisk sigte, synes det logisk at antage, at der findes en underliggende økonomisk motivation bag den stigende kommunale interesse for området. Økonomien hos de Norske kommuner står ikke mål med Norges ry som rigt olieland. Der er således rigtig mange norske kommuner, der er

under betydeligt økonomisk pres.

Som det fremgår af grafen på side 12, har der siden 2001 kontinuerligt været 40-120 kommuner under statslig administration grundet økonomisk ubalance.

Grundet den pressede økonomi har de norske kommuner i dag fokus på eventuel gevinstrealisering ved brugen af velfærdsteknologi. Netop derfor er der også tænkt et økonomisk aspekt ind i det kommende store norske velfærdsteknologiprogram, som får deltagelse af 32 kommuner. Her vil der blive arbejdet struktureret med det økonomiske potentiale samt kvalitativ og økonomisk gevinstrealisering.

Tæt forbindelse mellem økonomi og velfærdsteknologi

Ovenstående understreger, at der er en tæt forbindelse mellem økonomi og velfærdsteknologi. Denne må dog ikke tolkes som om, at velfærdsteknologi udelukkende er et redskab til at spare penge. Implementeret rigtigt kan velfærdsteknologi repræsentere et væsentligt kvalitetsløft, og der er flere eksempler på, at velfærdsteknologi kan være en både bedre og billigere løsning.

Velfærdsteknologi skal ses som et af flere redskaber, der kan hjælpe os med at innovere vores velfærdssamfund. Der skal allerede i dag træffes nogle svære politiske prioriteringer, der vil influere det nuværende serviceniveau. Hvis velfærdsteknologi generelt kan hjælpe med til at løse visse offentlige opgaver billigere og om ikke bedre så i hvert fald på tilsvarende niveau, vil det kunne lette disse uundgåelige prioriteringer til glæde for hele samfundet.

*Dennis C. Søndergård, cand.scient.pol,
projektleder på Nordens Velfærdscenter*

Velfærdstjenester i den nordiske velfærdsmodel

1. Introduktion

De nordiske velfærdssamfund står over for en række udfordringer. En af de mest diskutererede er de demografiske forandringer. Der bliver flere ældre, og derfor er der planlagt og gennemført en række reformer af pensionssystemer, herunder tiltag for at øge tilbage-trækningsalderen. Den ændrede demografi handler imidlertid ikke kun om pensioner, men også om at der bliver flere ældre, der trækker på sundhedsvæsenet og får brug for pleje. Samtidig er der stadig stigende behov og krav til de offentlige velfærdstjenester (undervisning, pasning, pleje og sundhed), for at de kan være tidssvarende. Disse udfordringer skal løses under meget stramme økonomiske rammer, og derfor bliver prioriteringsdebatten mere skarp i årene fremover. Der vil blive stigende fokus på produktivitet og effektivitet i produktionen af de offentligt tilvejebragte velfærdstjenester. I denne sammenhæng er såkaldte velfærdsteknologier interessante, da de på en række områder kan skabe nye løsningsmuligheder, som ikke alene handler om omkostningsbesparelser, men også i mange tilfælde om bedre og mere fleksible løsninger.

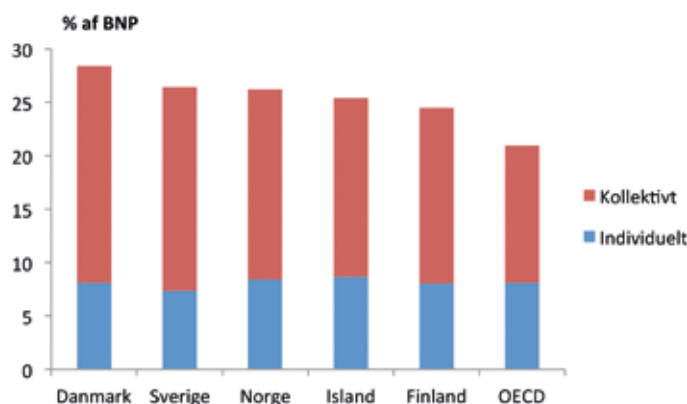
2. Velfærdstjenester – en central del af den nordiske velfærdsmodel

Den nordiske velfærdsmodel er opbygget omkring to søjler, nemlig det sociale sikkerhedsnet og velfærdstjenester. Ved velfærdstjenester forstås tilbud til borgerne som børnepasning, uddannelse, sundhed og ældrepleje. Ofte ligestilles velfærdssamfundet med et veludviklet socialt sikkerheds-

net. Den sociale sikkerhed er en væsentlig del af velfærdssamfundet, men velfærdsservicen er en lige så central del af den nordiske velfærdsmodel.

For velfærdssamfundet er det en central præmis, at velfærdstjenesterne skal være tilgængelige for alle borgere efter behov og ikke betalingsevne. Derfor er de som hovedregel gratis for borgerne og finansieret via skatterne. Det er samtidig en forudsætning, at de er af tidssvarende kvalitet og derfor løser opgaverne på et rimeligt niveau for de fleste borgere. Den offentlige løsning skal have en acceptabel standard og ikke være en nødløsning, som kun benyttes, hvis man ikke har råd til andet.

Det er en konsekvens af dette, at offentligt ressourceforbrug (lønninger, materialer m.m.) udgør en høj andel af bruttonationalproduktet, nemlig omkring 25 % i de nordiske lande, mens gennemsnittet for OECD lande er omkring 20 %. Samtidig er den offentlige sektor en væsentlig arbejdsplads, idet omkring 1/3 af de beskæftigede er ansat i den offentlige sektor. Af det samlede offentlige ressourceforbrug er knap 1/3 såkaldt kollektivt forbrug, dvs. udgifter til administration, politi, retsvæsen osv., mens 2/3 er individuelt forbrug, dvs. knyttet til aktiviteter rettet mod den enkelte borger som undervisning, sundhed, pasning og pleje. Det fremgår af Figur 1, at forskelle i ressourceforbruget i den offentlige sektor mellem de nordiske lande og OECD skyldes forskelle i den individuelle komponent, altså velfærdstjenesterne. Lande med en stor offentlig sektor lægger mere vægt på at tilbyde velfærdstjenester til borger-

Figur 1.

Offentligt forbrug % af BNP – kollektive og individuelle formål, 2011.

Note: Offentligt forbrug er lig med ressourcer benyttet til gennemførelse af offentlige aktiviteter som administration, politi, retsvæsen, undervisning, pasning, pleje, sundhed m.m. Individuelle udgifter dækker udgifter til aktiviteter der stilles til rådighed for specifikke personer. Offentlige udgifter er her målt som andel af bruttonationalproduktet (BNP).

Kilde: OECD.

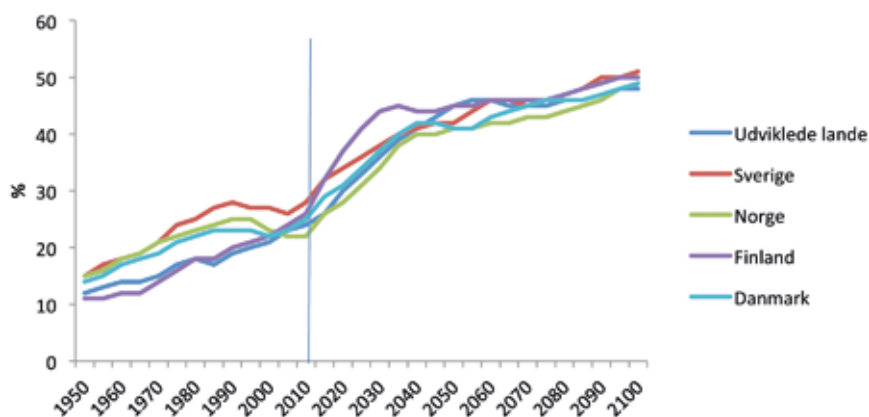
ne end lande med en mindre offentlig sektor. Der er ikke markante forskelle i administration, politi og retsvæsen, og disse aktiviteter er ikke årsagen til forskelle i den offentlige sektors størrelse. Analyser viser også, at adgangen til skattefinansierede velfærdstjenester har stor betydning i forhold til omfordeling, og at de også er med til at understøtte arbejdsudbud og beskæftigelse.

3. Den demografiske udfordring

Befolkningens demografiske sammensætning står over for store forandringer. Der bliver flere ældre af to grunde. Den ene er "baby-boom"-effekten skabt af store årgange født i årene efter anden verdenskrig. Disse årgange er nu i pensionsalderen. Den anden årsag er, at levetiden er stigende. Med uændrede velfærdsordninger sætter denne udvikling velfærds-

samfundets finansiering under pres. Der vil blive relativt flere pensionister i forhold til antallet af erhvervsaktive. Dette betyder vigende skatteindtægter og stigende udgifter til pensioner, ældrepleje og sundhedsvæsen, og dermed en uholdbar udvikling. Den stigende levetid er i den sammenhæng særlig vigtig. Med stigende levetid og uændret pensionsalder vil gennemsnitsborgeren få en længere pensionsperiode, som (i et vist omfang) skal finansieres af det offentlige. Dette er selvsagt ikke muligt, og derfor er aldringen en stor udfordring for velfærdssamfundet.

Figur 2 på næste side viser både historiske data og en fremskrivning af forsørgerbrøken, dvs. forholdet mellem børn (under 18 år) og ældre (65 år eller ældre) i forhold til antal personer mellem 18 og 64 år. Dette forhold er et simpelt

Figur 2. Forsørgerbrøken, 1950-2100

Note: Forsørgerbrøken angiver antal personer under 18 år og over 64 år i forhold til antal personer mellem 18 og 64 år.

Kilde: UNDP Population Projections, 2012.

udtryk for, hvor mange der skal forsørges set i forhold til antallet af personer i aldersgrupperne af erhvervsaktive. Figuren viser, at alle de nordiske lande står over for en markant stigning i forsørgerbrøken. Det er også interessant, at Danmark, Norge og Sverige de senere år har haft en svagt faldende forsørgerbrøk. Der sker således et skifte fra demografisk "medvind" til "modvind".

I diskussionen om de demografiske forandringer har spørgsmålet om velfærdssamfundets finansielle holdbarhed igen længere tid været i fokus. Kan vi opretholde den type velfærdssamfund, som vi kender i de nordiske lande? For at sikre dette er der i alle de nordiske lande gennemført eller planlagt markante reformer. Et væsentligt sigte har været at styrke pensionssystemerne og at sikre en senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet i takt med den stigende levetid. Velfærdssamfundets finansiering er mere robust, hvis der er en balance mellem det antal år, man drager fordel af velfærdssamfundet, og det antal år man bidrager til velfærdssamfundet. Yderligere er

der gennemført en række reformer af arbejdsmarkedspolitikken og af det sociale sikkerhedsnet for at styrke arbejdsudbud og beskæftigelse blandt personer i den normale arbejdsduelige alder.

Der er lidt forskel på, hvor langt de nordiske lande er nået med hensyn til at fremtidssikre velfærdssamfundet i forhold til de demografiske forandringer. Vurderet ud fra spørgsmålet om finansiell holdbarhed er Sverige kommet længst, tæt fuldt af Danmark. I både Finland og Norge (trods olieformuen) tilbagestår der fortsat et vist reformkrav for at fremtidssikre velfærdsordningerne. Danmark og Sverige er således med i en lille eksklusiv gruppe af lande, der har "løst" de demografiske udfordringer. Det er særligt interessant, at to af de lande i verden med de mest udbyggede velfærdsordninger og største offentlige sektorer, er blandt de lande, der har mest styr på de offentlige finanser!

Når det i analyser konkluderes, at velfærdssamfundets finansielle grundlag er sikret til trods for en aldrende befolkning, bygger dette på en helt afgørende forudsætning,

nemlig at velfærdssamfundet i fremtiden alene skal tilbyde de samme tilbud og standarder for velfærdstjenesterne, som vi kender i dag. Dette er ikke et realistisk scenarie, og det er kernen i velfærdstjenesternes dilemma, som vi nu skal se nærmere på.

4. Velfærdstjenesternes dilemma

Velfærdssamfundet står over for et dilemma, der især rammer velfærdstjenesterne. I takt med samfundsudviklingen og øget velstand bliver det sværere at leve op til kravet om tidssvarende standarder.

Umiddelbart skulle man mene, at øget velstand gør det nemmere at finansiere velfærdssamfundet. Det er også et typisk paradesvar, som politikerne bruger for at afværge mere ubehagelige dagsordner. "Vi løser problemerne ved at skabe mere vækst," argumenteres det ofte. Men det er en myte, at mere vækst fjerner behovet for prioriteringer. Dette kan ses på to måder. Den nemme er, at hvis det var tilfældet, så skulle det være nemt at få velfærdssamfundet til at hænge sammen i dag. I runde termer er velstanden i dag (trods finanskrise) dobbelt så høj som i starten af 1970'erne. Trods dette er prioriteringsdiskussionerne hverken blevet mindre eller lettere.

Der er en mere grundlæggende forklaring herpå. Vækst er vigtig for udviklingen i den materielle velstand. Den afgørende drivkraft er stigende produktivitet, der gør det muligt at skabe mere værdi per arbejdstime. Det giver grundlag for stigende lønninger og indkomster i den private sektor. Det er oplagt, at stigende indkomster med givne skattesatser skaber et større skatteprovenu. Men før det konkluderer, at dette gør det nemmere at finansiere velfærdssamfundet, må vi også se på udgiftssiden. Som

diskuteret ovenfor er de to væsentligste udgiftsposter: overførselsindkomster knyttet til det sociale sikkerhedsnet og såkaldt offentligt forbrug i form af udgifter til klassiske opgaver for den offentlige sektor (administration, retsvæsen, politi m.m.) og til velfærdstjenesterne. Lad os betragte dem enkeltvis.

Hvis uligheden ikke skal stige, må overførselsindkomsterne stige i takt med lønningerne. På den måde sikres det, at modtagere af overførselsindkomster også får del i velstandsstigningerne, og dermed holdes fordelingsprofilen uændret. Det betyder, at udgifterne til overførselsindkomster stiger i takt med stigningerne i lønningerne i den private sektor og dermed væksten.

Ser vi derefter på det offentlige forbrug, er en meget stor andel heraf lønninger til personale (en stor del er beskæftiget med at producere velfærdstjenester). Hvis tilbuddet af velfærdstjenester skal opretholdes uændret, skal det samme antal personer være ansat. Samtidig må de offentlige lønninger over tid følge den private lønudvikling, såfremt det offentlige skal være i stand til at tiltrække den nødvendige arbejdskraft. Denne udgiftskomponent vil således også stige i takt med væksten i samfundet. Summen af dette er, at vækst i den private sektor vil øge både indtægter og udgifter for den offentlige sektor proportionalt. Der bliver ikke automatisk skabt et finansielt råderum for velfærdssamfundet ved øget vækst i samfundet. Sagt på en anden måde, såfremt to centrale målsætninger for velfærdssamfundet skal opretholdes, nemlig uændret indkomstfordeling og uændret tilbud af velfærdstjenester, så vil generel vækst i samfundet ikke skabe luft i den offentlige sektors budgetter. Selvfølgelig kan der skabes et

råderum, hvis f.eks. det politisk besluttes, at overførselsindkomsterne ikke skal følge lønudviklingen. Men det understreger netop, at vækst ikke mindsker behovet for politiske prioriteringer. Mange detaljer og modificeringer kan knyttes til dette ræsonnement, men det ændrer ikke ved hovedbudskabet. Det bliver ikke automatisk nemmere at finansiere velfærdssamfundet i takt med, at vi bliver rigere. Prioriteringer er nødvendige. Et meget vigtigt forhold skal understreges her: Argumentet tog alene udgangspunkt i et ønske om at fastholde kendte standarder, der var ikke levnet plads til forbedringer!

Dette peger direkte på, at velfærdssamfundet kommer under pres i takt med, at den generelle velstand i samfundet stiger. Det er kernen i velfærdstjenesternes dilemma. Finansierings- og prioriteringsproblemer i velfærdssamfundet forstærkes, netop fordi der er generelle velstandsstigninger i samfundet. Disse problemer vedrører særligt velfærdstjenesterne som pasning, pleje, uddannelse og sundhed. Velfærdstjenesternes dilemma har tre elementer: omkostninger, efterspørgsel og fritid/finansiering.

Baumols omkostningssyge

Produktionen af tjenester eller services kan lide af såkaldt Baumols omkostningssyge. Mens produktiviteten løbende stiger for traditionelle produkter (mad, industriprodukter osv.), så er der kun begrænsede eller ingen produktivitetstigninger for visse tjenester. Dette gælder især for aktiviteter, der er intensive i human interaktion (nærhed, tid) som f.eks. pasning, pleje og undervisning. Mens det er nemt at forestille sig produktivitetstigninger for landbrug og industri (flere varer over samlebåndet), så

er det sværere for f.eks. børnepasning. Det har ikke megen mening at sige til pædagogen, at man skal lege noget hurtigere med børnene. Tiden og samværet med det enkelte barn er det afgørende.

Det er aktivitetens karakter, der er afgørende for mulighederne for at øge produktiviteten – ikke om det sker i den offentlige eller private sektor. Et klassisk eksempel er en traditionel herreklipping, hvor der ikke har været væsentlige teknologiske fremskridt siden saksens opfindelse. Lønudviklingen på arbejdsmarkedet er drevet af de generelle produktivitetstigninger. Det er urealistisk, at lønstigningerne for ansatte i servicesektoren ikke følger den generelle lønudvikling (ellers vil der blive problemer med rekruttering). Summen af dette bliver, at omkostningerne ved at producere tjenester stiger. Da den offentlige sektor står for tilvejebringelsen af mange tjenester, bliver det en konsekvens, at dette problem får stor betydning for de offentlige finanser.

Wagners lov – øget efterspørgsel efter velfærdstjenester

Vedvarende stigninger i den materielle levestandard betyder, at grundlæggende behov er tilfredsstillet (mad, bolig, tøj) og for mange på et ganske højt niveau. Derfor er der en tendens til, at behov og efterspørgsel i stigende grad vender sig mod tjenester. Denne tendens kaldes for Wagners lov. Med højere indkomst vil en stigende del af indkomsten blive brugt på tjenester. I korthed betyder dette, at krav og forventninger til omfanget og kvaliteten af offentligt tilvejebragte velfærdstjenester vil stige i takt med stigende velstand og muligheder i samfundet generelt. Sundhed er et væsentligt eksempel på dette. Ønsket om at bibeholde fysisk førlighed og at leve længere er

værdsat højt af de fleste, og når basale fornødenheder er dækket godt ind, får sundhed en endnu højere prioritet. Lægevidenskaben skaber – heldigvis – løbende fremskridt i form af nye og bedre behandlingsformer. Når noget er muligt, er det også en forventning, at det stilles til rådighed for befolkningen. Hvis ikke, vil det med tiden stride mod at kunne stille tidssvarende løsninger til rådighed. Det offentliges sundhedstilbud behøver ikke nødvendigvis at være internationalt banebrydende, men det kan ikke falde for langt bagefter. Endvidere medvirker mere uddannelse og bedre informerede borgere til at forstærke dette, både fordi borgeren kan udfordre opgaveløseren, og fordi der er ønsker om mere valgfrihed og tilpasning til den enkeltes behov og situation.

Fritid og pres på skattefinansieringen

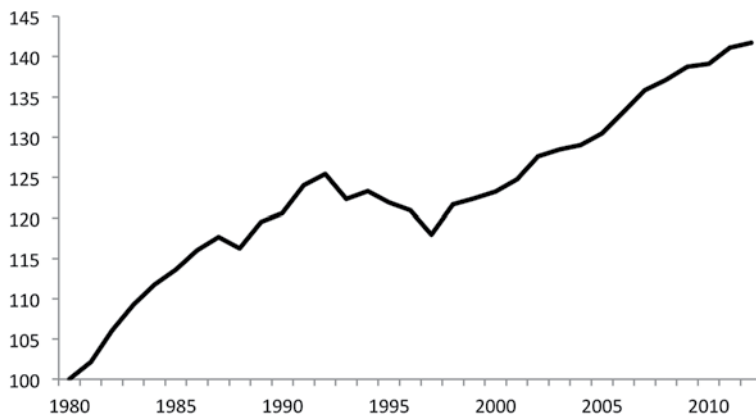
Velfærdssamfundets væsentligste finansieringskilde er beskatningen af arbejdsindkomst. Beskatning sker enten, når vi tjener indkomsten (indkomstskat og arbejdsmarkedsbidrag), eller når vi bruger den (moms m.m.). I takt med stigende indkomster og dermed materiel velstand vil der naturligt være ønske om mere fritid (kortere arbejdsuge, mere ferie, tidligere tilbagetrækning m.m.). Når den gennemsnitlige årlige arbejdstid i dag er væsentligt lavere end i f. eks. starten af 1960'erne, skyldes det ganske enkelt, at vi har råd til at holde fri. Selvom vi arbejder færre timer, er den materielle levestandard højere takket være produktivitetsstigningerne. Mindre arbejdstid betyder, at vi fravælger indkomst. Men det betyder så samtidig også færre skattebetalinger. Sagt på en anden måde, når vi individuelt vælger at arbejde mindre, så betyder det mindre

bidrag til "fælleskassen". Når mange vælger mere fritid, får det store konsekvenser for de offentlige finanser og dermed velfærdssamfundets finansiering.

Summen af disse tre faktorer er velfærdstjenesternes dilemma. Stigende omkostninger og øget efterspørgsel efter velfærdstjenester presser udgifterne op, og ønsket om mere fritid får skatteindtægterne til at vige. Kort sagt velfærdssamfundet kommer under pres.

Drivkræfterne bag dette dilemma er ikke nye, og de har også været på spil tidligere. De har bare ikke været så tydelige af en række årsager, men fremadrettet vil de blive mere synlige. Den korte version er, at råderummet til denne udvikling er skabt af tre veje. For det første er skattetrykket øget markant. I 1960 var skattetrykket ca. 25 % af BNP, og i dag det dobbelte, ca. 50 %. For det andet er arbejdsstyrken øget markant, særligt for kvinderne. I 1960 var kvindernes erhvervsfrekvens omkring 40 %, i dag er den omkring 75 %, og næsten på samme niveau som for mændene. Kvinderne har på den måde både været med til at betale noget skat og bidrage med arbejdskraft, som ikke mindst den offentlige sektor har efterspurgt. For det tredje har der været demografisk medvind, hvor et stort antal personer er gået ind på arbejdsmarkedet. Men det ændres med alderen, og vi går fra demografisk medvind til modvind.

Historisk er der således i brede termer sket en fordobling af både skattetrykket og kvindernes erhvervsdeltagelse. Dette kan ikke gentages fremadrettet. Historisk er der blevet tilført flere ressourcer til det offentlige og på den måde skabt råderum til forbedringer af en række velfærdstjenester. Vi har løst aldringsproblemet, men også

Figur 3. Standardforbedringer i velfærdstjenester, Sverige 1980-2010.

Note: Figuren viser udviklingen i de reale udgifter korrigeret for udviklingen i demografien, dvs. antallet af personer i de aldersgrupper som udnytter de forskellige individuelle velfærdstjenester.

Kilde: SNS Konjunkturråds Rapport, Hur får vi råd med välfärden, 2014.

kun lige, da reformerne ikke skaber plads til forbedringer. Det er naivt at forestille sig, at der ikke også fremadrettet vil være behov, forventninger, og krav om forbedringer. Man skal ikke se dybt i den aktuelle debat for at sammensætte en lang liste af ønsker til forbedringer. Figur 3 viser udviklingen i den gennemsnitlige standard af velfærdstjenester for Sverige over perioden 1980 til 2010. Det fremgår, at der har været en generel og markant tendens til forbedringer af standarder. Samme udvikling findes for de andre nordiske lande. Det er urealistisk, at der ikke også fremadrettet vil være et pres for forbedringer af standarderne for velfærdstjenesterne.

Skærpet prioriteringsdiskussion

Er dette en forudsigelse af den nordiske velfærdsmodels sammenbrud? Vil det overhovedet være muligt at lukke det stigende spænd

mellem muligheder og finansiering? Mange rapporter har ikke mindst på baggrund af Baumols omkostningssyge forudsagt en uholdbar udvikling for de offentlige finanser. Men det er en overdramatisering. Velfærdstjenesternes dilemma forudsiger ikke finansielt kaos. Det skal erindres, at kilden til dette dilemma er stigende produktivitet, højere indkomster og materiel velstand i samfundet. Det er ikke en proces, som stiller samfundet dårligere men bedre. Alt, hvad der er muligt i dag, vil også være muligt i fremtiden – og mere til! Det er ikke et spørgsmål om, at velfærdssamfundet bliver "for dyrt", eller at der "ikke er råd til det". Der er råd til det, hvis der er en betalingsvilje. Problemet er, at velfærdstjenesterne bliver dyrere at producere samtidig med, at vi ønsker mere af dem og måske samtidig vælger mere fritid. Dette kræver prioriteringer og implicerer ikke kaos. Derfor betegnelsen "velfærdstjenesternes dilemma" og

ikke "velfærdens sammenbrud". Højere velstand gør det ikke automatisk nemmere at nå velfærdssamfundets mål.

Prioriteringsdiskussionerne vil derfor blive mere skarpe. En stram udgiftsstyring er nødvendig, for at velfærdssamfundets finansiering ikke skal løbe af sporet, men det løser ikke det underliggende problem med at sikre et tidssvarende tilbud af velfærdsservice til befolkningen. Velfærdssamfundet står således over for et vanskeligt dilemma uden nemme løsninger. Der kan tænkes løsninger i flere retninger.

En oplagt mulighed er at øge arbejdsudbud og beskæftigelse. Øget beskæftigelse vil øge skattebasen og dermed velfærdssamfundets indtægtsgrundlag. I det omfang øget beskæftigelse sikres ved færre på overførselsindkomster, vil der også være omkostningsbesparelser. For at løse de demografiske udfordringer er der allerede gennemført og planlagt betydelige arbejdsmarkedsreformer og tiltag for at øge tilbage-trækningsalderen. Samtidig er der gennemført en række arbejdsmarkedsreformer, og selvom yderligere reformer kan være begrundede, er det ikke realistisk fuldstændigt at løse finansieringsproblemerne ad denne vej.

Er det en løsning at øge beskatningen? I udgangssituationen er skattetrykket højt. Samtidig er der det dilemma, at beskatning ikke er knyttet til brug af velfærdstjenester. Selvom der i princippet er en øget betalingsvilje i forhold til velfærdstjenester, er det ikke uproblematisk at finansiere dette med skatter, da man hermed øger skatteilden og de negative effekter af beskatning for arbejdsudbud både kvantitativt og kvalitativt. Samtidig sætter globaliseringen grænser for mulighederne for at øge skatterne. Det er ikke realis-

tisk at forestille sig et væsentligt højere skattetryk i de nordiske lande, og derfor er skattestigninger heller ikke løsningen på velfærdstjenesternes dilemma.

Prioriteringsdebatten handler også om, hvilke opgaver der skal løses af det offentlige, og hvilke der skal overlades til private løsninger. Er det realistisk, at de offentlige tilbud bliver begrænset? I sammenhæng hermed er der også spørgsmålet om øget brugerbetaling. Brugerbetaling benyttes allerede i et vist omfang i den nordiske velfærdsmodel, og man kan forestille sig øget brug af brugerbetaling for dels at mindske efterspørgslen og dels sikre et finansieringsbidrag. Der er imidlertid grænser for, hvor meget brugerbetaling kan bidrage til at løse finansieringsproblemet, da et større betalingskrav ikke alene afhænger af betalingsvilje men også betalingsevne. Med andre ord vil øget brugerbetaling typisk have en fordelingsmæssig skæv profil.

Endelig er der muligheden for at øge produktivitet og effektivitet i den offentlige sektor. Med stramme økonomiske rammer vil der automatisk komme stigende fokus på produktivitet og effektivitet i den offentlige sektor. Løses opgaverne bedst muligt? Løses de rigtige opgaver? I politiske diskussioner er der ofte enighed om at fokusere mere på effektivitet og produktivitet i den offentlige sektor, da det umiddelbart virker som en nem løsning på problemerne. Der er helt klart et potentiale for øget effektivitet og produktivitet i den offentlige sektor, men det er ikke nødvendigvis en enkel sag at indløse sådanne effekter.

Øget effektivitet og produktivitet i produktionen af tjenester

Med stramme økonomiske rammer vil der naturligt komme stigende fokus på at effektivisere og udvikle

produktionen af velfærdstjenester. Baumols omkostningssyge er ikke en naturlov, og på en række områder er der mulighed for at øge produktivitet og effektivitet. Pointen er, at sådanne forbedringer ikke kommer af sig selv. Innovation og nyskabelse sikrer alternativer, som kan være billigere og i nogle sammenhænge bedre end den oprindelige måde at løse opgaverne på. Det afgørende er både evnen til at finde på nye opgaveløsninger via innovation og til at tage dem i brug.

I den private sektor er ønsket om at vinde markedsandele og tjene en profit drivkraften bag innovation og produktudvikling. Innovatoren, der kan tilbyde et produkt eller tjeneste til en lavere pris, af bedre kvalitet eller med mere fleksible anvendelsesmuligheder, vinder markedsandele. I den offentlige sektor er det vanskeligere, da der per definition ikke er den samme automatiske drivkraft til at skabe innovation. For velfærdstjenesterne er det netop en præmis, at brug ikke er knyttet sammen med betalingsvilje. Der er derfor en særlig udfordring knyttet til at øge produktivitet og effektivitet i den offentlige produktion af velfærdstjenester.

I nogle tilfælde kan markedsmekanismen indføres ved outsourcing af opgaver. Men en række forudsætninger skal være til stede, for

at der skabes en reel og effektiv konkurrence. Det er ikke tilstrækkeligt at bringe en privat operatør ind. Der skal være en reel konkurrence, og det skal være muligt præcist at specificere og kontrollere, hvad der skal leveres og i hvilken kvalitet.

Innovation og udvikling kan være vanskelig i den offentlige sektor. Den innovative offentlige leder vil måske opleve, at budgettet beskæres, eller at man skal afskedige værdsatte medarbejdere. Det er derfor et problem at skabe innovation og øge produktiviteten for velfærdstjenesterne. I nogle tilfælde kan innovationer relevante for private aktiviteter også benyttes i den offentlige sektor (IT, robotstøvsugere osv.), men i andre er der brug for innovationer rettet specifikt mod den offentlige aktivitet.

Lige så vigtig som innovationen er indførelse og brug af nye muligheder. På mange tjenesteområder er der sket store teknologiske fremskridt, som også påvirker familien i det daglige – vaskemaskiner, opvaskemaskiner, færdigretter m.m. Husholdningerne har taget disse nyudviklinger til sig, fordi de er billigere, bedre eller mere fleksible. Priserne eller omkostningerne er det signal, som forbrugerne reagerer på og derfor skifter den gamle metode "som vor moder gjorde det" ud med de nye teknologiske muligheder. Der er

tale om en "bottom-up"-proces, der både sikrer innovationer og brug af dem. I den offentlige sektor er det anderledes, her kræver innovation ofte politiske initiativer. Derfor kan det blive en tung og besværlig "top-down"-proces, som måske er mindre fleksibel og tilpasningsdygtig. Samtidig kan der være barrierer for indførelse og brug af innovationer. Da borgerne ikke direkte ser omkostningerne på velfærdstjenesterne, vil de ikke presse på for et skifte, på samme måde som man frivilligt skifter til en opvaskemaskine eller til færdigmad. I forhold til offentlige velfærdstjenester, der stilles gratis til rådighed, kan der derfor være en modvilje mod at indføre noget nyt – en status quo bias. Hvorfor indføre robotstøvsugere frem for at få støvsuget på den gode gamle måde? Hvorfor ændre på noget, som borgerne er blevet vant til, og som tilsyneladende fungerer fint? Hvad der for brugeren og borgeren i en snæver betragtning kan fremstå som en velfærdsforringelse, er måske en ny mulighed for at gøre det ikke alene billigere men også bedre.

Såkaldte velfærdsteknologier er interessante og vigtige i relation til produktivitetsstigninger i den offentlige sektor. Velfærdsteknologier er en samlebetegnelse for brug af IT og automatiserede processer i tjenesteproduktion som f.eks. undervisning og ældrepleje. Disse teknologier inkluderer udstyr til at aflaste personalet med tunge løft, udstyr til monitorering og kommunikation, og hjælpemidler der kan kompensere for f.eks. fysiske handicaps eller svækkede fysiske evner. Sådanne teknologier kan øge produktiviteten og dermed mindske behovet for arbejdskraft for at stille velfærdstjenesterne til rådighed for befolkningen. Med andre ord skaber de grundlag for frigørelse af ressourcer og bidrager

dermed til at løse finansieringsproblemet for velfærdstjenesterne.

Da velfærdsteknologierne samtidig reducerer den humane interaktion i de tilknyttede aktiviteter, omtales de ofte som "kolde teknologier", der aflaster "varme hænder". Sammenligningen er dog ikke så enkel. Disse teknologier gør det f.eks. også muligt for ældre at blive længere i eget hjem, at klare daglige rutiner uden hjælp, hvilket styrker uafhængighed og selvrespekten blandt ældre. Endelig og vigtigt, eventuelle ulemper må ses i forhold til besparelserne. Midlerne er ikke ubegrænsede, og der må prioriteres. Præcis som vi gør som privatpersoner, når vi vælger at købe færdigmad for at frigøre tid og ressourcer til andre gøremål. Det er en del af prioriteringsdebatten i velfærdssamfundet.

Sammenfatning

Det er en central del af den nordiske velfærdsmodel at stille en række velfærdstjenester til rådighed for befolkningen. Tjenesterne skal være af tidssvarende standard, og derfor udvikler krav og behov til disse tjenester sig løbende over tid. Velfærdssamfundet står samtidig over for stramme finansieringsmuligheder, ikke mindst på grund af en aldrende befolkning. Fremadrettet vil det derfor være en stor økonomisk politisk udfordring at stille velfærdstjenester af tidssvarende standarder til rådighed for befolkningen. Derfor bliver prioriteringsdiskussionerne skarpere, og der kommer mere fokus på spørgsmålet om effektivitet og produktivitet i den offentlige sektor. I denne sammenhæng er velfærdsteknologier af stor betydning, da de giver muligheder for effektiviseringer og ofte også nye og bedre løsningsmuligheder.

Torben M. Andersen er professor, School of Economics and Management, Aarhus Universitet.

Fra virkeligheden

3
KAPITEL

Meningen er jo ikke, at man skal have en relation til sin kommune

- Vi introducerer ikke bare velfærdsteknologi, fordi det er »nice to have«. Vi introducerer det, fordi det skal erstatte noget andet, og fordi det skal være muligt for os at løse vores velfærdsopgaver på et mindre beskatningsgrundlag. Sådan siger Helene Bækmark, der er direktør for Ældre- og Handicapforvaltningen i Odense Kommune.

I Odense har man siden slutningen af nullerne satset på velfærdsteknologi som en del af kommunens velfærdsudvikling.

- Vi har virkelig prioriteret det og har hævet teknologierne fra at være kuriosa til en strategisk del af kommunens arbejde. Der er opsat mål for, hvor man gerne vil hen, og vi har lagt ledelseskraft i det, således at der har været en kontinuerlig fremadgående bevægelse.

Dedikeret center hjælper – og skubber på

Kommunen har oprettet et Center for Velfærdsteknologi, der har til opgave at sørge for, at alle forvaltninger laver en handleplan for hvilke typer velfærdsteknologi, de vil arbejde med hvert kalenderår – og hvordan. En anden opgave er at sprede erfaringer med brugen af velfærdsteknologi.

- En tredje opgave er at få opbygget en meget grundigere forståelse af, hvordan vi kan regne businesscasen ud. Altså at vurdere de økonomiske aspekter, siger Helene Bækmark og fortsætter: Men det væsentligste er stadig, at borgeren har sit privatliv. Det er det vigtigste overhovedet ved velfærdsteknologi. Når en borger er i en situation, hvor der er brug for at være i kontakt med det offentlige, så handler det jo om at levere

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheden
4	Politik
5	Forskning og fremtid
6	Internationalt perspektiv
7	Referencer
8	Sammendrag Summary

Helene Bækmark har en fortid som direktør for Pleje, Sundhed & Arbejdsmarked i Fredericia Kommune, hvor hun bl.a. stod i spidsen for kommunens innovationsprojekt på ældreområdet under overskriften "Længst muligt i eget liv". Hun har været direktør for Ældre- og Handicapforvaltningen i Odense Kommune siden 2011.

Besparelser i Odense

I Odense Kommune har man vurderet, at man fra 2014-2016 ved hjælp af velfærdsteknologi kan reducere budgettet i Ældre/Handicapforvaltningen med 45 millioner.

- Vi tog bestik af potentialet, og så satte vi tal på. Vi evaluerer tallet løbende undervejs, for at se om det er muligt for os at nå det. Men når man først har sat et tal, så bliver det jo en sport at prøve at nå det. Så faktisk har det accelereret vores arbejde med testning og ibrugtagning af velfærdsteknologi ganske betydeligt, siger Helene Bækmark. Indtil videre ser det ud til, at Odense Kommune kan nå det ambitiøse mål. Alene i 2014 implementeres velfærdsteknologi, der skaffer et provenu på omkring 20 millioner. Besparelserne dokumenteres via arbejdsgangsstudier og tidsstudier.

velfærden på en sådan måde, så borgeren i højst mulig grad får lov til at blive ved med at have sit selvdisponerede hverdagsliv.

Dermed nedtoner Helene Bækmark debatten om varme hænder kontra kold velfærdsteknologi, fordi teknologien har nogle muligheder, som den varme hånd ikke har.

- Den varme hånd går jo ind i dit hjem kl. seks om morgenen, når du sidder i nattøj. Teknologien er der, når du vil have, den skal være der, så du kan få lov til at være dig selv på lige præcis den måde, du har lyst til.

Til gengæld kan man sige, at teknologien ikke skaber relationer, hvilket den varme hånd gør.

- Men meningen er jo ikke, at man skal have en relation til sin kommune. Meningen er, at man skal have en relation til sine venner, til sin familie, til sit netværk og til sin nabo, siger Helene Bækmark.

Hvad er succesfuld implementering af velfærdsteknologi?

I Odense er implementeret en mængde teknologi, på såvel

arbejdspladsen som i borgernes hjem, som borgerne er glade for og giver positive tilbagemeldinger om. Samtidig er alle implementeringerne besparende for kommunen, herunder 'Kontakten'.

- Borgeren bliver kontaktet over en tovejs videoskærm, lige som vi kender det fra Tv-interviews, i stedet for at hjemmehjælperen kommer ud i hjemmet. Det oplever vi, at borgeren er utroligt glad for. Medarbejderne kommer nu til tiden; de ringer op lige præcis kl. 9.05, når de har aftalt. Borgeren har medarbejderens fulde tid og opmærksomhed, fordi medarbejderen jo sidder og er klar til samtalen i modsætning til før, hvor de skulle ind af døren og af med tøjet og så først få styr på deres papirer og orientere sig.

Idet personalet skal bruge mindre tid på transport, frigives der tid til samtalen, og borgerne melder tilbage, at de oplever en bedre samtale, og de synes, at de får bedre hjælp og støtte. Et andet eksempel, hvor besparelse og øget livskvalitet hænger sammen, er lejningsmadrasser – også kendt som

vendemadrasser. Henover natten tipper madrassen i langsom, glidende bevægelse omkring 20-25 grader.

- Vi andre vender os jo i løbet af natten, når vi sover, men her har vi at gøre med borgere, der ikke kan vende sig selv, og som for at undgå liggesår er blevet vendt af personalet i løbet af natten. Nu får de en uforstyrret søvn, og der kommer ikke fremmede mennesker ind i deres soveværelse om natten.

Brugerne udtrykker stor tilfredshed. De er mere aktive om dagen og har højere trivsel og velvære. Til gengæld kan man fra personalets side se, at helt konkret arbejde bliver taget fra mennesker og givet til maskiner.

- Ja, det er tilfældet her, og det samme gælder Kontakten, der reducerer transporttiden, så vi kan nå flere borgere på en dag. Man må vurdere, om man har et perspektiv, der handler om, hvor mange mennesker, vi har ansat, eller har man et perspektiv, der handler om, hvad borgeren egentlig ønsker sig allermost. I en prioriteringssituation vil vi altid vælge borgerens perspektiv, fastslår Helene Bækmark.

Større modstand fra personalet end fra borgeren

Så selv om borgerne er glade for Kontakten og lejringsmadrasserne, har medarbejderne ikke helt og fuldt taget dem til sig som en selvfølgelig del af deres måde at udføre deres arbejde på. Der er tale om et arbejdsfelt, hvor majoriteten af medarbejderne har været vant til primært at arbejde med sig selv som redskab. Hænder, tale, analyse. At anvende teknologi, der går ind og bidrager, er fremmed.

- Det er en kæmpe stor kulturel udfordring, og jeg kan sagtens forstå medarbejderens synspunkt. For det første, så er der utrygheden ved hvordan tingene fungerer, og i en travl arbejdsdag, så kræver det

overskud at tage noget nyt ind. Så er der det med, om teknologien afstedkommer, at vi skal være færre ansatte. Det er jo selvfølgelig selvstændigt bekymrende. Men den allerstørste udfordring er, at man bringer velfærdsteknologi ind i et arbejdsområde, som traditionelt har været immaterielt, siger Helene Bækmark.

Oplever I politisk bevågenhed på området?

- Nogle af byrådspolitikerne mener, at det her med teknologi, det skal vi – så hurtigt som muligt og så omfattende som overhovedet muligt. Andre siger, eller tænker, at det kan godt være fornuftigt, men nu skal vi heller ikke omdanne kommunen til en maskinpark. Og så er der variationer derimellem, som der skal være i et politisk spektrum. Men jeg oplever, at alle politikerne, uanset deres ideologiske udgangspunkt, er enige i, at hvor teknologien kan hjælpe borgeren til et mere selvstændigt liv, er velfærdsteknologi et gode.

Teknologiambassadører

I Odense Kommune har man oprettet et korps af knap 100 såkaldte teknologiambassadører, der kulturelt skal hjælpe med at bringe velfærdsteknologien fra ekspertmiljøerne og ud på arbejdspladserne. Ambassadørerne skal hjælpe til at få almenforståelsen af velfærdsteknologien – og samtidig få nogle input til hvilke typer velfærdsteknologi, der kan bruges på arbejdspladserne.

Test før implementering

- Selv når den testede teknologi må afvises, så synes medarbejderne i samspil med borgeren om ikke andet, at de har haft et forløb, hvor de sammen prøvede noget af, og det har jo givet en oplevelse for både medarbejderen og borgeren.

3 Fra virkeligheden

Peter Kristoffersen kan selv betjene sin Rotoflex-seng, der er en af de nye teknologier på Munkehatten.

Det beretter Christian Juul Hansen, der oprindeligt uddannet pædagog og arbejder i dag som souschef på Handikapområde 4 i Odense, herunder bostedet Munkehatten, hvor der bor 45 borgere med fysisk og psykisk nedsat funktions-
evne. Munkehatten er et af de

steder i Odense Kommune, hvor man tester velfærdsteknologi, inden den evt. rulles ud i større skala. Christian Juul er involveret i processen fra måling til business case.

- Vi får rigtig mange forskellige ting, vi skal teste, og ikke kun ting,

som er tiltænkt at skulle implementeres på lige præcis Munkehatten, fortæller Christian. Det kan lige så godt være, at vi skal prøve at være med til at kvalificere hvilken borgergruppe, noget kunne passe til. Alle teknologier har nogle udfordringer, fordi de skal tilpasses den eksakte, unikke borger, så det er ikke altid, at teknologien uden tilpasning passer helt.

Munkehatten har et godt samarbejde med Odenses Center for Velfærdsteknologi. - De ved godt, at når vi melder tilbage og siger, at det her dur simpelthen ikke, så er det sandt. Og det er jo klart, at man rammer ved siden af nogle gange.

Munkehatten har implementeret teknologien carePlan fra e-mergency. Det er et planlægningsværktøj, der både kan anvendes af personale og brugere, der eksempelvis kan bestille mad eller transport.

Storskala giver besparelserne

Men ikke al implementering er frivillig. Som man kan læse i interviewet med Helene Bækmark, er der temmelig store besparelser iværksat i Odense, og de kan kun realiseres, hvis de succesfuldt testede teknologier implementeres.

Et eksempel er planlægningsløsninger for hjemmehjælpernes arbejdsopgaver, hvor der er meget at hente. Ressourcemæssigt henter man normalt mest på teknologier, som medarbejderne anvender.

Meget teknologi allerede i brug

På Munkehatten findes to stemmestyrede lejligheder, hvor det meste udstyr – fjernsyn, vinduer, døre og lys med mere – bliver styret med borgerens stemme, så borgeren på den møde kan betjene de forskellige funktioner.

Der anvendes også forskellige sengetyper. Blandt andet lejrings- eller vendemadrasser, som hjælper borgere, der hidtil har haft brug for, at en nattevagt kom ind og vendte dem i løbet af natten.

- Der er også RotoFlex-sengen, der kan folde sig om til en stol og dreje rundt. Det vil sige, at den kan hjælpe borgere med gang- eller ståfunktion med at komme ud af sengen. Man behøver ikke kunne holde balancen selv, men borgeren får trænet sin ståfunktion, hvilket giver selvværd og en oplevelse af at være med i processen. RotoFlex-sengen er tillige et meget godt arbejdsmiljøredskab for medarbejderen, der skal lave færre løft, fortæller Christian Juul.

Ressourceforbrug måles

Teknologierne bliver oftest målt på hvilke ressourcer, de kan frigøre. Typisk laver man førmålinger på de borgere, som skal have teknologien. For vendemadrassen kan man først måle, hvor meget tryksår en bruger har, og hvor meget sygeplejersken er involveret mv. Efter en given testperiode, laves dernæst en ny måling for at vurdere, om madrassen giver den ønskede effekt. For RotoFlex-sengen måles, hvor lang tid man var om at tage en borger op henholdsvis før og efter, borgeren fik sengen.

- Alle teknologier bliver holdt op imod de her målinger, og de måles i personaleressourcer – altså i sidste ende penge. Det er sat på spidsen, men det er noget med tidstagnung. Vi vil også gerne have det parameter med, der hedder livskvalitet eller livsglæde. Der er nogle borgere, der vinder rigtig meget livskvalitet. Og så ved jeg godt, at der umiddelbart måske ikke altid er så mange kroner/øre i det, men det er måske alligevel på nogle andre parametre, mener Christian Juul.

Kvalitet er det vigtigste

Selvom testene på Munkehatten ikke altid kan dokumentere en decideret tidsbesparelse, så er det også væsentligt at kunne dokumentere kvalitet.

- Kvalitet er faktisk det vigtigste, siger Christian Juul. Det er bestemt også positivt, hvis velfærdsteknologi giver god effekt uden tidsmæssig gevinst – uanset om det er for borgeren, personalet eller begge.

Stor udfordring for personalet

Personalet har været meget nervøst især i begyndelsen. En række målinger, der alle gik på, hvor hurtige de var, kontra hvor hurtige, de ville blive, rejser naturligt spørgsmålet om, hvorvidt den sparede tid er personale, man skal af med.

- Overordnet set er svaret ja, for det er jo sådan, man sparer, bekræfter Christian Juul. Vi prøver at tale meget med personalet om, at vores arbejdsliv måske ikke er så sikkert, som det var førhen – og om det at arbejde med noget, der i nogen grad saver den gren af, som vi sidder på. Forstået på den måde, at når vi udvikler og tager teknologier ind, så ved vi godt, at hvis de får succes, så betyder det i sidste ende færre medarbejdere. Men det har personalet faktisk taget rigtig godt til sig. Det er selvfølgelig ikke

»Noget af det næste, vi skal teste, er elektrisk eleverbare bade-stole. Kan de måske give det provenu, som man ønsker, hvis man kørte dem ud i storskala? Vi prøver hele tiden på at ramme en teknologi, hvor man kan sige, at jamen her der lykkedes det.«

noget, man bare kan snakke åbent om, men alle er bevidste om, at det er sådan, det er.

Ambassadørkorpsset

En af de måder man taler om teknologi og innovation – og også den naturlige angst for det nye – er via de såkaldte teknologiambassadører. Omkring 100 ambassadører udveksler erfaringer på tværs af Odense Kommune og bringer viden hjem til deres egne arbejdspladser.

- Korpsset har også en kulturel mission, nemlig at hjælpe med at bringe velfærdsteknologien fra ekspertmiljøerne og ud på arbejdspladserne. Ambassadørerne skal hjælpe til at få almengjort forståelsen af velfærdsteknologien og gøre det mere hverdagsagtigt.

Välfärdsteknologin växer i Västerås

I industristaden Västerås kan äldre få tillsyn med nattkamera och samtal via bildtelefoni. På sikt kan e-hemtjänst spara pengar i kommunen, men viljan att förbättra de äldres tillvaro har styrt stadens välfärdsteknologiska utveckling.

Västerås e-hemtjänst ger vård på distans.

Eva Sahlén är direktör för Sociala nämndernas förvaltning i Västerås stad. Hon är en av dem som medverkat till utvecklingen av e-hemtjänst, ett frivilligt komplement till ordinarie hemtjänst. Aktuella hjälpinsatser är exempel-

vis bildtelefoni där båda parter ser varandra under samtalet och nattkamera, där tillsyn sker på distans via en installerad kamera i kundens hem.

- Vi frågade oss hur vi kan hushålla med framtidens personal

och ekonomi med hänsyn till individens integritet. Jag ser välfärdsteknologin som en tjänsteutveckling. Att de äldre dels kan få tillsyn via personligt besök, men även via e-hemtjänst om man inte vill bli störd av personal i hemmet.

Engagerad industristad

Sahlén beskriver att det bor många pensionerade ingenjörer i industristaden Västerås. Här finns ett naturligt intresse för teknik, och hon menar att många äldre som arbetat inom industriföretaget ABB, har hejat på den välfärdsteknologiska utvecklingen. Kommunpolitikernas engagemang har också varit avgörande.

- Politikerna applåderar oavsett partitillhörighet. De ser gärna att Västerås befinner sig i framkant inom det välfärdsteknologiska området. Sedan behöver unga lockas till vården med moderna verktyg. Vi måste möta marknaden, och hitta kanaler mot vård och omsorg, säger Sahlén som är övertygad om att e-hemtjänst kommer att växa.

Besparingar på sikt

Idag har Västerås med 140 000 invånare ett trettio-tal brukare av e-hemtjänst. För att kunna mäta den ekonomiska utvecklingen önskar kommunen uppnå 300 brukare, vilket motsvarar ungefär tio procent av stadens hemtjänstkunder.

- Kostnaden för hemtjänsten ligger inom budget, och för oss fanns ingen ekonomisk drivkraft i inledningsskedet. Det handlade istället främst om att försöka bryta äldres isolering och skapa en bättre tillvaro. Däremot vet vi att de äldre blir allt fler och behöver mer insatser i framtiden, så visst kan kommunen göra besparingar på sikt, tror Sahlén.

Implementeringsfasen har gått snabbt. Äldrenämnden beslutade

hösten 2012 att staden skulle satsa på välfärdsteknologi för äldre. Året därefter genomfördes upphandlingar. Ytterligare ett år senare har över tusen anställda fått en första introduktionskurs till e-hemtjänst, och på fem månader har redan över trettio personer tackat ja till hjälpinsatserna bildtelefoni och nattkamera.

Inkludera äldres kompetens

Mats Rundkvist är projektledare för välfärdsteknologi i Västerås.

- Vi har gjort ganska omfattande ekonomiska beräkningar på effekterna av e-hemtjänst. För oss är det viktigt med nyttokostnadsanalyser och ekonomiska prognoser, även om vi har fler skäl en ekonomiska att införa välfärdsteknologi. Man måste räkna med en viss investeringskostnad i inledningsskedet i form av pilotförsök, utbildning, ändrat arbetssätt etcetera, men efter en tid kan vi ofta - men inte alltid - se en positiv nettoeffekt både kvalitetsmässigt och ekonomiskt.

Mats Rundkvist menar att det är direkt avgörande att inkludera de äldre i inledningsskedet.

- Vi kan inte satsa på en prototyp som inte fungerar. Hur länge vi än jobbar med frågan, så vet inte vi vad som är dumt eller integritetskränkande. De äldre uppskattar dessutom att deras kompetens efterfrågas i utvecklingen av hjälpmedel. Vi måste tänka implementering och varaktig hållbarhet.

Om femton år har Västerås dubbelt så många äldre över 80 år, påpekar Rundkvist. I den gruppen är hjälpbehovet som störst, samtidigt som antalet yngre minskar under samma period.

- Hur ska vi bemöta de äldres behov utan teknik? Ska individens köpkraft avgöra?

3 **Fra
virkeligheden**

*Eva Sahlén,
direktör för
Sociala nämnder-
nas förvaltning i
Västerås stad.*

*Mats Rundkvist,
projektledare för
välfärdsteknologi i
Västerås.*

Personalen sitter på hemtjänstkontoret och ger e-hemtjänst via datorn.

Västerås och Odense i Danmark är två kommuner som har lyckats med att införa välfärdsteknologiska hjälpmedel inom exempelvis äldre vården. Rundkvist tror att ett invånarantal på 60 000-200 000 är lagom för att skapa goda förutsättningar för innovativa lösningar. Båda städerna ligger inom denna gräns.

- Är kommunerna för små saknas resurser, är de för stora blir det för tungrott och byråkratiskt. Stockholm ligger inte direkt i framkant.

Ökad integritet

Erfarenheten visar, enligt Rundkvist, att äldre upplever större kvalitet med fem minuters samtal via bildtelefon, än tio minuters besök, som ofta lämnar en känsla av att personalen vände i dörren. Nya innovationer står nu på kö för att komma ut till användare, som exempelvis duschrobotar och hjälpmedel i samband med personlig hygien. Till skeptikerna som efterlyser den sociala kontakten, svarar han kort:

- Ta exemplet med hjälp i samband med toalettbesök, som är en vanlig insats. Jag skulle inte vilja ha mitt sociala umgänge på toaletten. Vill du?

E-hemtjänst är en frivillig och individanpassad insats som erbjuds där händer inte behövs, konstaterar Rundkvist. När han började arbeta med välfärdsteknologi såg han verksamheten som en vågskål, där tryggheten låg i ena skålen och integritetskränkning i den andra. Han frågade sig om vinsterna var större än nackdelarna, som med nattkameran till exempel.

- Föreställningen om att det finns ett etiskt pris att betala stämde inte. Det finns bara en positiv vågskål där de äldre upplever att deras integritet stärkts i och med införandet av välfärdsteknologi.

Åsa Löving och Jaana Paldanius.

Samarbete och strukturerade insatser

I Västerås har det vuxit fram ett samarbete mellan politiker, tjänstemän och eldsjälar, beskriver Rundkvist. Förutom stadens äldrenämnd är aktörer som Sveriges innovationsmyndighet Vinova, Sveriges kommuner och landsting samt Hjälpmedelsinstitutet finansörer till olika projekt. Totalt arbetar tio anställda med välfärdsteknologisk utveckling.

Åsa Löving är utvecklare på Stödfunktionen i Västerås. Tillsammans med en kollega är det hon som utbildar hemtjänstpersonalen och installerar tekniken hemma hos de äldre.

- Det här är nytt och i detta läge måste vi stötta och informera personalen i första hand. Nästa steg är en stor informationskampanj till alla över 65 år där vi berättar om möjligheten till e-hemtjänst.

Förutom besparingar på sikt och friheten att själv få välja hjälpinsats, anpassar sig nu Västerås till framtidens demografiska utmaning där allt färre yngre ska ta hand om allt fler äldre. Löving ser det som positivt att kommunen är tidigt ute med välfärdsteknologiska alternativ.

- Med e-hemtjänst kan personalen utföra fem tillsyner på en timme istället för två. Mindre bensen förbrukas vilket gynnar miljön, och personalen slipper gå ut själva på natten i mörkret, något som många upplever som en otrygg arbetsmiljö.

Jaana Paldanius är samordnare för finska hemtjänsten i Västerås. Hon deltog i ett informationsmöte och en tredagarskurs om tekniska funktioner som biståndshandläggare kan bevilja. Därefter utbildade hon de anställda, och kunderna

informerades om e-hemtjänst via brev och muntlig information.

- En kund hos oss tackade direkt ja till nattkameran. Han uppskattar att slippa bli störd på natten och tycker att det är enkelt och smidigt.

"Skype på hjul"

På finska hemtjänsten har tre kunder tackat ja till nattkameran. Det är tio procent av deras kundunderlag, vilket motsvarar kommunens uppskattning av det totala antalet användare på sikt. Knappt ett halvår har passerat sedan e-hemtjänst infördes i Västerås och Paldanius och Löving tror på en ökning av användare och funktioner.

- Teknik kan aldrig ersätta en människa, men för personer som till exempel lider av psykisk ohälsa kan detta vara ett bra komplement som får dem att våga ta emot besök i hemmet.

De talar om Ippi, där kunden får ett meddelande via tv-skärmen med foto på personalen och text som berättar vem som kommer på besök. Ippi sänder även påminnelser om exempelvis mediciner och mat.

- Så har vi ju Giraffen, säger Löving entusiastiskt. Det är en robot, som en fjärrstyrd Skype, en videoskärm på hjul som finns hemma hos den äldre. Både Ippi och Giraffen kan man få som hjälp idag, det tror vi blir nästa steg in i framtiden.

Det kanske inte verkar vara en giraff på bilden, men så ser roboten Giraffen från Västerås faktiskt ut.

Forskare och företag möts på hälsocentral i Uleåborg

Prisbelönt för sina innovationer och en föregångare både vad gäller att utveckla och använda välfärdsteknologi. Den finska staden Uleåborg visar vägen. Kostnadsfördelarna analyseras noga för varje innovationsprojekt men staden har inte lagt upp exakta mål för hur mycket pengar som ska sparas på årsbasis.

- I stadens strategi har man skrivit in att servicen ska göras smidigare, vilket i praktiken betyder en större andel elektroniska tjänster. Målet är att 30 procent av all service i staden inom några år ska vara elektronisk, berättar administrativa överläkaren Eila Erkkilä som ansvarar för de elektroniska välfärdstjänsterna vid Uleåborgs stad.

Uleåborg började redan år 2007 tillsammans med lokala företag utveckla ett elektroniskt service-system för social- och hälsovården. Staden var först ute i Finland och projektet resulterade i ett system för egenvård, Omahoito-tjänsten.

- Genom Omahoito-tjänsten kan kommuninvånarna reservera vårdtider, skicka meddelanden till vårdpersonalen, ta emot laboratorieresultat och följa med sin egen hälsa med hjälp av dagböcker, berättar Erkkilä.

Besökarantalet har fördubblats varje år sen tjänsten togs i bruk och i början av året använde omkring 50 000 personer servicen. Det är över 30 procent av befolkningen i Uleåborg.

- Tjänsten är klart kostnadseffektiv, bland annat förbättras invånarnas välmående då de själva engagerar sig i sitt mående, konstaterar Erkkilä.

Fördomarna mot tjänsten var många i början men har ändrats med tiden. Klienterna är nöjda över att de i lugn och ro kan sätta sig in i de svar som vårdpersonalen skickar. Det är också enkelt att återvända till meddelanden som har lagrats elektroniskt. Ingen behöver heller längre ta emot läkarens samtal vid krångliga

tidpunkter, till exempel i mataffärskön.

Produkter testas på hälsostationen

Flaggskeppet inom välfärdsteknologin i Uleåborg är hälsovårdsstationen Kaakkuri. Förutom de sedvanliga hälsovårdstjänsterna erbjuds företag och forskningsinstitut att testa sina produkter på centralen. Besökarna på hälsocentralen har bland annat fått pröva ett instrument som följer med diabetikers blodsocker, ett redskap som gör det möjligt att kontrollera öroninflammationer hemma och en manick som identifierar personer genom att skanna handflatan.

- Hälsocentralen Kaakkuri är en mötesplats för hälsovården och teknologin. Hälsovårdspersonalen är med i utvecklingsarbetet, för företagen fungerar hälsocentralen som ett laboratorium där de kan testa och utföra piloter på sina produkter och kommunens invånare deltar i utvecklingsarbetet genom att testa grejerna, berättar Erkkilä.

- Det är viktigt för oss att vara med i produktutvecklingen och inte bara i testningsfasen. Inom välfärdsteknologin har jag tyvärr stött på en del mindre bra grejer som har utvecklats utan att rådfråga dem som arbetar inom hälsovården. På det här viset samlar vi ingenjörerna och hälsovårdsproffsen vid ett och samma bord, konstaterar Erkkilä.

Vid hälsocentralen Kaakkuri testas också annat än vad som införskaffas. Tanken är att lokala företag och övrig personal inom

hälsovården kan ha nytta av resultaten. Tidigare var det gratis att testa pilotprodukterna men numera vill hälsocentralen ha ersättning. På grund av det kärva ekonomiska läget är det svårt att hitta företag som har råd att utföra tester.

- Jag efterlyser ett bättre finansieringsinstrument för den här fasen så att våra samarbetspartners kunde få medel för testning, säger Erkkilä.

Äldre personer ivriga teknologitestare

Även inom äldreomsorgen är Uleåborgs stad ute efter inbesparingar med hjälp av lösningar som gynnar både klienterna och hälsovårdspersonalen. På internationell nivå utvecklar staden sin verksamhet genom att delta i Silver-projektet som står för Supporting independent living for the elderly through robotics.

Staden har också bland annat tagit i bruk olika trygghetsanordningar, testat matautomater och program där patientuppgifterna finns tillgängliga i vårdarens mobiltelefon.

Hemmaboendet för äldre stöds dessutom med hemvård på distans. Inom Uleåborgsregionen kan vårdaren vara tvungen att köra upp till 25 kilometer för att komma till klientens hem.

- Med hjälp av bild-röstförbindelse kan vårdaren ersätta vissa fysiska besök och undvika rusningstopparna. Vårdaren behöver inte köra iväg till alla just klockan åtta på morgonen utan kan sköta vissa rutiner på distans och åka hem till klienten senare på dagen, berättar Jaana Kokko som är anskaffningsplanerare vid Uleåborgs stad.

Enligt Kokko kan distansvården ha en rehabiliterande effekt då vårdaren i stället för att göra allt för klientens del ger instruktioner och handledning via rutan.

Vårdarens arbete underlättas också av en apparat med vilken klientens dörr öppnas med mobiltelefonen. Tid sparas då vårdaren inte längre behöver köa efter klientens nycklar på kontoret på morgonen eller föra tillbaka nycklarna vid skiftets slut.

- Den största utmaningen är ingalunda att få åldringarna att godkänna och använda tjänsterna. En del klienter har till och med tyckt att det är tråkigt att ge ifrån sig apparaterna då en pilotfas avslutas. Det är krångligare att övertyga övriga människor om att teknologin inte diskriminerar någon. Åldringsvården sköts bara på ett annat sätt och med andra redskap, konstaterar Kokko.

Hur ska kostnaderna mätas?

Då och då förs diskussioner om välfärdsteknologin för med sig tillräckligt stor nytta för Uleåborg. Förra hösten frågade man i en fullmäktigemotion om det överhuvudtaget lönar sig att betala för teknologin inom hälsovården.

-Vi har bevis på att välfärdsteknologin är lönsam. Bland annat ersätter de elektroniska tjänsterna direkta telefonkontakter och minskar vårdpersonalens tidsanvändning, till exempel gällande handledning av så kallade INR-patienter som tar blodförtunnande läkemedel och har ett behov av täta, regelbundna kontroller, säger Erkkilä.

Hon medger ändå att det är utmanande att mäta och bevisa effekterna av välfärdsteknologin.

-Hur ska man bevisa att kostnaderna är rimliga? En central fråga är vad det är vi ska mäta – medborgarnas välfärd, personalens tidsanvändning eller något annat, funderar Erkkilä.

- Inbesparingar är inte ett tillräckligt starkt argument för personalen inom social- och hälsovården. Teknologin måste

gagna dem personligen. Ifall ett beslut motiveras med kostnadseffektivitet kan det förhindra ibruktandet av teknologin eftersom personalen är rädd för att mista sitt jobb, säger Erkkilä.

Kokko instämmer i att det är svårt att räkna ut inbesparingarna på en konkret nivå då det handlar om ny teknologi och nya tillvägagångssätt.

-Fastän vi inte har noggranna uträkningar måste vi alltid med hjälp av preliminära analyser försäkra oss om att verksamheten är kostnadseffektiv, fastslår hon.

Ansvar för nära och kära med teknologi

En viktig fråga är hur man kan garantera att välfärdsteknologin håller en hög kvalitet samtidigt som kostnader skärs ned. Erkkilä säger att teknologin måste utvärderas kontinuerligt.

-Vi bör ha information om teknologin tjänar sitt syfte eller om den är för gammalmodig. Kostar det mer än det ger? Utöver utvärdering ska man också satsa på lanseringen, stöd och utbildning, säger Erkkilä.

Kokko har en tanke om att klienten själv kunde betala för sin välfärdsteknologi i framtiden, så att kommunen inte alltid stod för kostnaderna.

-Jag skulle i alla fall själv vilja ta mer ansvar för min åldrande mamma med hjälp av teknologin. Vi bor långt från varandra och jag kunde lättare följa med om hon har vaknat och tagit sin medicin, att allt är under kontroll. Vi ska inte vara rädda för att storebror övervakar eller att informationen råkar i fel händer. I stället ska vi modigt ta i bruk den teknologi som förbättrar vår välfärd.

Teknologistaden Uleåborg

- Uleåborg (fi. Oulu) är med sina 200 000 invånare Finlands femte största stad. Staden har varit en föregångare inom teknologi-branschen sedan 80-talet.

- BusinessOulu är Uleåborgs stads affärsverk som ansvarar för att förverkliga stadens näringspolitik och de utvecklingstjänster företagen är i behov av.

- Uleåborgs innovationsallians främjar bland annat välfärdsteknologi. Till alliansen hör förutom Uleåborgs stad också Uleåborgs universitet, Uleåborgsregionens yrkeshögskola, forskningscentret VTT och Technopolis Abp.

- Uleåborg har med temat hälsan i framtiden valts till arbets- och näringsministeriets program för innovativa städer (INKA) för åren 2014-2020. Programmet främjar nya projekt för skapande av internationell konkurrenskraft och ny affärsverksamhet genom samarbete mellan staten och städerna.

(Källa: Uleåborgs stad och arbets- och näringsministeriet)

3 Fra virkeligheden

*Eila Erkkilä,
administrativ
överläkare vid
Uleåborgs stad.*

*Jaana Kokko,
anskaffnings-
planerare vid
Uleåborgs stad.*

Politik

Jeg vil ikke skamme mig over, at vi bruger pengene fornuftigt

- Det mener jeg faktisk, man som borger og skatteyder kan have en berettiget forventning om, at vi gør. Sådan siger Danmarks socialdemokratiske finansminister Bjarne Corydon, da han giver en kommentar til Danmarks "Fællesoffentlig strategi for digital velfærd 2013-2020". Strategien foreskriver, at fire veldokumenterede velfærdsteknologiske løsninger skal udbredes i hele landet og fra 2017 frigøre mindst 500 millioner kroner årligt i kommunerne.

- Velfærdsteknologi sikrer, at vi får mere for pengene ved at levere servicen på en anderledes måde, fortsætter Bjarne Corydon. Jeg er stolt af strategien, fordi effektiviseringen går hånd i hånd med, at borgerne får en bedre hverdag. Og i øvrigt bliver de frigjorte penge i kommunerne og bliver brugt til anden højt prioriteret velfærd. Det er rettidig omhu.

Digital velfærd er en samlet strategi for hele den offentlige sektor og sætter konkrete mål for, hvordan og hvornår velafprøvede velfærdsteknologiske løsninger skal

Jeg tror, velfærdsteknologi kan bidrage til at skabe tidssvarende fleksible løsninger for patienterne, samtidig med at det frigiver ressourcer til behandlinger andre steder i systemet, udtaler Bjarne Corydon. Tænk bare på, at KOL-patienter kan gå til kontrol hjemme fra stuen. Det giver den enkelte patient en stor frihed, fordi de ikke i tide og utide skal møde op til kontrol på et sygehus. Samtidig frigiver det ressourcer, der f.eks. kan bruges på nogle af de patienter, der er indlagt med svær KOL eller andre sygdomme.

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheden
4	Politik
5	Forskning og fremtid
6	Internationalt perspektiv
7	Referencer
8	Sammendrag Summary

Standarder giver fordele

Fællesoffentlig strategi for digital velfærd 2013-2020 anviser myndigheder og institutioner, at de løsninger, de benytter, kan anvendes på tværs af sektorer og aktører. Derfor skal den offentlige sektor bl.a. holde fokus på anvendelse af standarder. Også fordi det vil give danske virksomheder en konkurrencemæssig fordel og skabe vækst og arbejdspladser. Netop standarder og samarbejde på tværs af sektorskel er noget af det, Nordens Velfærdscenter tidligere har anbefalet. Vi spurgte Bjarne Corydon, om man fra Finansministeriets side har overvejet at tænke nordisk i forbindelse med etableringen af standarder, så man får et større marked end Danmark at henvende sig til.

- Faktisk lægger vi i høj grad op til at benytte internationale standarder, så vidt muligt. I National handlingsplan for telemedicin, som vi offentliggjorde i 2012, står der, at vi vil benytte de standarder, som udvikles af det internationale Continua Health Alliance. Det er et sundt princip, for der er ingen tvivl om, at der er et potentiale i digitale og velfærdsteknologiske løsninger, som rækker uden for Danmark – og Norden for den sags skyld, siger Bjarne Corydon.

bruges. Den suppleres af en plan for, hvordan man får testet lovende teknologier, man endnu ikke har et tilstrækkeligt godt kendskab til.

- Det er en god og struktureret tilgang til at få rykket på det her område, siger Bjarne Corydon. Det er jo klart, at når man har 98 selvstændige kommuner, så er der forskel på, hvor langt man er på velfærdsteknologiområdet – og mange andre områder. Vi sørger med strategien for, at de gode erfaringer, nogle kommuner har gjort med velfærdsteknologi, deles med kollegaerne på den anden side af kommunegrænsen. Og selvom en given kommune er langt, så er den formentlig ikke langt med det hele og kan sagtens bruge erfaringer fra andre kommuner. Vi skal ikke starte afprøvninger forfra 98 steder i landet.

Fra projekt til praksis

I Danmark har ABT-fonden i nogle år finansieret mange velfærdsteknologiske projekter i kommunerne. Efter et navneskifte til Fonden for Velfærdsteknologi, er fondens strategi nu ændret. I tråd med Digital Velfærd 2013-2020, skal fokus fremadrettet ligge på større strategiske satsninger og velafprøvede løsninger. Fonden skal bidrage til at målrette regeringens satsning på at udbrede de velfærdsteknologiske løsninger, der har vist det største potentiale, og hvor teknologien er moden.

- ABT-fonden havde mange styrker. Men det var de tusind blomster, for dem havde vi brug for dengang, fordi erfaringerne var mere sparsomme, da fonden blev født. Men blandt andet på grund af fonden er arbejdet med velfærds-

teknologi blevet modnet, og vi mener nu, at vi er parate til dels at pege mere strategisk på de løsninger, som vi skal afprøve og evaluere systematisk, og dels at udbrede de løsninger, som vi ved virker.

Bjarne Corydon mener, at Danmark er ret langt fremme ift. brug af velfærdsteknologi, men pointerer også, at strategien netop er sat i verden i erkendelse af, at der er langt fra projekt til praksis.

- Vi vil i fællesskab på tværs af den offentlige sektor i Danmark gerne op i tempo og blive bedre til at få de gode erfaringer fra små projekter op i stor skala. Der er ingen snuptagsløsninger, heller ikke med strategien. Men omvendt har vi med strategien lovet hinanden, at vi vil arbejde sammen for netop at løfte den udfordring i fællesskab.

Altid skepsis i begyndelsen

- Der er selvfølgelig en vis skepsis, når nye teknologier skal tages i brug. Det gælder ikke bare for velfærdsteknologi, det gælder på alle områder. Tænk bare, hvilken skepsis dankortet i sin tid blev modtaget med – nu er det (uden sammenligning i øvrigt) jo nærmest et folkeeje, som snart sagt alle politikere mener noget om.

Alligevel er det Corydons indtryk, at de involverede parter kan se fidusen i velfærdsteknologi. Et vasketoilet betyder ikke bare, at man skåner personalets ryg og kan spare ressourcer, der kan bruges til anden form for omsorg eller pleje. Brugerne sætter også pris på at kunne klare noget af det mest private selv.

- Her forener man mere hensigtsmæssige arbejdsgange med, at plejepersonalet kan få frigivet tid og kræfter til at løse andre opgaver for de borgere, de hjælper. Og brugerne kan få større selvbestemmelse og indflydelse på eget liv, siger Bjarne Corydon.

Empowerment sparer penge

Bjarne Corydon ser altså ikke empowerment, selvhjulpethed, og forbedret arbejdskvalitet som modsætninger til offentlige besparelser.

- Jamen, de begreber går fint i spænd med, at vi kan spare nogle penge for de offentlige kasser med digitale løsninger. Det er netop det fine ved digital velfærd – at vi kan indføre nogle løsninger, som på en og samme tid gavner borgeren, medarbejderne, der får bedre arbejdsmiljø, og de offentlige kasser. Og det er også derfor vigtigt, når vi afprøver nye teknologier, at vi får evalueret netop de aspekter – og ikke kun økonomien i løsningerne.

4

Politik

Bjarne Corydon, dansk finansminister for Socialdemokraterne siden 2011.

» Vi skal jo ikke bruge penge på velfærdsteknologi for sjov, men fordi vi mener, at det kan skabe bedre løsninger for brugerne, og fordi det kan frigive ressourcer til andre former for velfærd«

Hvorfor satser Norge på velferdsteknologi?

- Det at vi blir eldre er en bonus, men det skaper også utfordringer for fremtiden. Motivasjonen for å satse på velferdsteknologi i Norge, er å frigjøre menneskehender og å bistå mennesker i å mestre egne liv, ikke å spare penger, sier Kjell Erik Øie, tidligere statssekretær for Helse- og omsorgsdepartementet.

«Velferdsteknologi handler ikke om teknologi – men om mennesker.» Sitatet er hentet fra Stortingsmeldingen 29 “Morgendagens omsorg” (2012 – 2013). Det økonomiske aspektet er totalt fraværende i meldingen.

Handler ikke om penger

- Det er fordi det ikke handler om penger, men om å frigjøre mennesker. Til forskjell fra Danmark er det mangel på mennesker i helsefeltet i Norge i fremtiden som er motivasjonen for å satse på

utvikling av velferdsteknologi, ikke stram kommuneøkonomi, sier Øie. Han har arbeidet tett på denne prosessen i flere år; fra behandling i Stortinget, regjeringen og med forskjellige departementer.

- Det er stor enighet i alle partiene om denne satsingen. Jeg tror ikke politikken vil ta en annen retning med regjeringen som trådte i kraft høsten 2013, legger han til.

Øie er utdannet sykepleier. – Jeg KAN sektoren, selv om det er lenge siden jeg har arbeidet i feltet – på annen måte enn som byråkrat.

- Bakgrunnen for den norske satsingen på velferdsteknologi er at dersom vi holder frem med å løse oppgavene på samme måte som i dag, vil vi ha store utfordringer fra 2020. Vil vi holde fast på den velferden vi har i dag, må vi ta noen nye grep. Grep som blant annet bidrar til at arbeidsoppgaver som i dag blir utført av mennesker, kan utføres av tekniske hjelpemidler.

Samarbeid mellom forskjellige miljøer

- Det er mange små og svært forskjellige kommuner i Norge. Det er derfor stor forskjell på hvordan velferdsteknologi er tatt i bruk. Noen er tidleg ute, sier Øie og viser til Trøndelag og Mjøsa-regionen der miljøer innenfor utdanning, forskning, offentlig sektor og næringsliv har vært flinke til å møttes og samarbeide.

- Skal det bli nyvinning og nye produkter er det viktig å inkludere næringslivet. De må møte en mer forutsigbar partner, enn det kommunene blir oppfattet som i dag. Heldigvis ser vi flere gode forsøk på dette samarbeidet på tvers av fagmiljøer.

- Innføring og bruk av velferdsteknologi i de kommunale helse- og omsorgstjenestene endrer ikke oppgave- og ansvarsfordelingen

Omsorgsplan 2020 sender 28 millioner kroner til velferdstek- nologi i de norske kommunene

Velferdsteknologi er en del av Omsorgsplan 2020. Planen er en større satsing for å skape bedre kvalitet i tjenestetilbudet. Et hovedmål er at velferdsteknologi skal være en naturlig del av tjenestetilbudet innen 2020.

De 28 millioner kronene er første tildeling i det nasjonale programmet for utvikling og implementering av velferdsteknologi i omsorgstjenestene. Helse-direktoratet forvalter tilskuddsordningen. Direktoratet prioriterer prosjekter som kan iverksettes allerede i 2014. Eksempelvis trygghetspakker, alarmsentral, gps, elektriske låssystemer og andre løsninger som skal gi bedre trygghet for brukere og pårørende.

Kilde: www.regjeringen.no

mellom stat og kommune.

Ansvar for innføring og bruk av velferdsteknologi må ligge til den enkelte kommune.

– Det er bare å innse at danskene er kommet mye lenger enn oss på dette feltet. Vi kan absolutt ta lærdom av deres suksesser og feiltrinn. Men så må vi også ha i tankene at Norge har en annen demografi og ikke minst; geografi, enn Danmark. Velferdsteknologi er et felt Norden kan tjene mye på å ha et tettere samarbeid.

Fra skepsis til aksept og mestring

– Det er viktig å se både begrensninger og etiske perspektiver i bruk av velferdsteknologi. Det skal ikke erstatte menneskelige relasjoner, sier Øie, men påstår likevel at eldre mennesker kan få et rikere liv med velferdsteknologi.

– Holdninger og skepsis kan fort snu til begeistring. Bare tenk på skepsisen rundt innføring av GPS-merking av mennesker med demens. Fra å frykte for svekkelse av personvern ser man nå at bruk av denne type teknologi kan gi mer frihet og trygghet for brukerne – og pårørende. Trygghetsalarmen er mest kjent, og har vært i bruk lengst. Det er mange muligheter i det markedet.

Noen ganger foretrekkes teknologi fremfor mennesker. Han peker på oppfinnelsen av helautomatisk toalett i Danmark. – For noen er det et bedre alternativ som høyner livskvalitet, enn om de må være avhengige av å tilkalle mennesker til enhver tid og formål, sier Øie. – Det er godt at man kan velge mellom flere alternativ.

Et annet godt eksempel han viser til er leiligheter der lys tennes i rommet når personen stiger ut av senga, der en stemme forteller hvilken tid på døgnet det er eller hvor kaldt det er ute når døra åpnes. Det er teknologi som

- Det er stort potensiale for nye produkter og nye bedrifter innenfor det spennende og fremtidsrettede feltet velferdsteknologi, sier Anniken Huitfeldt som var arbeidsminister da stortingsmeldingen "Morgendagens omsorg" kom ut i 2013.

Foto: Ilja C. Hendel

gjør livet til en dement og pårørende tryggere.

Spennende område for innovasjon

- Tror du satsing på velferdsteknologi vil skape nye produkt og bedrifter?

Spørsmålet går til Anniken Huitfeldt, som var arbeidsminister da stortingsmeldingen om velferdsteknologi kom ut.

- Definitivt! Norge har mange kommuner som utgjør et marked, men likevel må man opp i et visst volum skal det lønne seg med utvikling og produksjon av nyvinninger.

Hun gjør noen politiske betraktninger omkring temaet. - Jeg vil ikke ha frigjort menneskelig ressurser for å spare, men fordi økt kvalitet på offentlige tjenester enten det er i skolen eller eldreomsorgen handler om mer personlig oppfølging av den enkelte fra de ansattes side. Maskiner skal ikke spare penger, men frigjøre ressurser til oppfølging og omsorg. Det er det som er mangelvare i Norge. Det er stor politisk interesse for å utvikle teknologi som gjør livet enklere og effektiviserer

byråkratiet innenfor omsorgssektoren, sier Huitfeldt. - Utvikling og innføring av velferdsteknologi støter på mange utfordringer underveis; mellom annet gjør gjeldende regelverk det vanskelig for det offentlige å støtte næringsaktører og det er behov for å standardisere slik at det blir enklere med samarbeid på tvers. Dette blir fulgt opp.

Nasjonal møteplass

- Det er etablert nasjonal møteplass for miljøer innenfor kommune, forskning, utdanning og næringsliv med velferdsteknologi som tema. Det skjer mye i noen regioner og det er viktig å bygge flere krysspunkt for å få fart på utviklingen, sier hun.

Arbeidsministeren testet både høyteknologisk blindestokk og pannestyrte rullestol under en teknologimesse i 2012. Reaksjonen kan ikke mistolkes: - Det er helt utrolig! Samfunnet har mye å tjene på å bruke penger på utvikling av velferdsteknologi og organisering for å ta det i bruk, sier hun. Huitfeldt er i dag stortingsrepresentant og leder av utenriks- og forsvarskomiteen.

- Det handler ikke om å spare penger, men frigjøre menneskehandler til å ta de mange flere eldre vi kommer til å ha i Norge fra 2020, sier Kjell Erik Øie, tidligere statssekretær i Helse- og omsorgsdepartementet.

Foto: Bjørn Stuedal

Hvor ligger mulighetene? Innovasjon og teknologi i velferdstjenestene i Island

Det islandske samfunnet og de øvrige nordiske landa står i de kommende åra foran krevende oppgaver innenfor området for velferdstjenester. De eldre blir flere, nye brukergrupper vil komme frem på tjenestearenaen og kravene til tjenestene vil bli mer forskjellige og omfattende. Dette vil kreve mer spesialiserte kunnskaper samt koordinering og oversikt.

Det er en klar oppfatning at hvis denne saken ikke blir tatt på alvor, kan det medføre konsekvenser for velferden i landet, både kostnadmessig og ikke minst for folkets livskvalitet.

Som svar på disse utfordringene har Velferdsdepartementet i Island satt i gang arbeid som definerer innovasjon og velferdsteknologi som et strategisk innsatsområde.

Utgangspunktet for arbeidet er å ha en positiv holdning til nye

oppgaver, og derfor har departementet definert utfordringer på dette området. Som første skritt i prosessen har departementet satt i gang arbeidet for nasjonal politikk og strategi til året 2020.

I strategien vil man søke svar på tre nøkkelspørsmål:

1. Hvordan kan Island øke de generelle kunnskapene om velferd slik at det kan bidra til og føre frem til konsensus, og

- forsikre bedre tilgang til samfunnets ressurser?
2. Hvordan kan Island utvikle nye og alternative tjenester med ny teknologi, kunnskaper, metoder, forandringer i organisering og i det ytre miljø?
 3. Hvordan kan Island styrke forskning, innovasjon og utviklingsarbeid i velferdstjenesten?

Generelt er det slik at Island besitter ressurser som gjør det mulig å være i teten i bruk av velferdsteknologi for å ta imot forandringer i omgivelsene, forbedre tjenestene, øke sikkerheten og effektivisere. Sterk infrastruktur, generell tilgang til utstyr og allmenne teknologiske kunnskaper, korte kommunikasjonslinjer og befolkningsgruppens begrensede størrelse skaper fordeler for Island.

Arbeidsgruppe peker på fire områder

For å svare på de tidligere fremsatte spørsmålene, nedsatte Velferdsdepartementet i januar i år en arbeidsgruppe som skal forme grunnlaget til politikken og strategien. Gruppen består av representanter fra den landsomfattende organisasjonen for eldre, mennesker med nedsatt funksjonsevne, departementene, kommunene og arbeidslivet. Hver enkelt gruppe har så sin egen referansegruppe som også jobber med saken. I begynnelsen av april ble arbeidet presentert for 40 representanter som blant annet er private entreprenører, ansatte i det private næringslivet, fagfolk fra velferdstjenestene, de som driver tjenester for eldre og folk med nedsatt funksjonsevne. Disse vurderte rammene og kom så med forslag til endrede og nye mål, samt tiltak som kunne bistå til at forslagene blir realiserte. Arbeidsgruppen

jobber nå for tiden med å fullføre helhetlige forslag. Hovedlinjene involverer fire områder:

1. Forberedelse av innføring av innovativ tankegang og teknologi i velferdstjenesten, blant annet:
 - Regelverket må forandres, kommunene må stimuleres til å vise initiativ.
 - Det må settes i gang spesiell prosjektgruppe som yter hjelp og støtte til de som jobber med innovative velferdsløsninger.
2. Utvikling av nye kunnskaper og ferdigheter om innovasjon og teknologi innen velferdssektoren, blant annet:
 - Støtte initiativer fra alle nivå i kommunen.
 - Tilby utdanning i innovasjon og teknologi på kommunalt nivå.
 - Integrere utdanning som innovasjon og teknologi på høyskole- og universitetsnivå.

- Gjøre innovasjon og teknologi til en del av utdanningsprogrammer i alle departementer og institusjoner på statsnivå.
 - Legge vekt på informasjonsformidling gjennom media, konkurranser til alle borgere etc.
3. Motivering til innovasjon, blant annet:
- Etablere spesielle grupper som jobber med for eksempel avgrensede oppgaver i velferdsteknologi, smarte hus, kognitive hjelpemidler.
4. Evaluering av fremdrift av planer på området:
- Kostnad-nytte-analyser – «cost benefit».

Bór Þórarinnsson, Seniorrådgiver, Institutt for velferdstjenester, Velferdsministeriet. Styreleder for Nordens Velferdscenter i 2014.

Konferanse med mennesker fra forskjellige sektorer

I juni 2014 arrangerer Velferdsdepartementet en konferanse med mennesker fra forskjellige sektorer; både offentlige, kommunale og private.

Arrangementet vil finne sted på Akureyri i Nord-Island, der alt av det nyeste innenfor det velferdsteknologiske området i Norden og på Island, blir demonstrert.

Entreprenører av forskjellige slag skal presentere sine ideer, inspirert av midnattssolen.

4

Politik

Bór Þórarinnsson, seniorrådgiver i Velferdsministeriet på Island.

Forskning og fremtid

Välfärdsteknologi- en lönsam investering för samhället

En rad välfärdsteknologiska produkter har utvecklats under det senaste decenniet i Norden. Dessa produkter och tjänster kan medföra betydande besparingar för myndigheter gällande vård- och omsorg avseende äldre, personer med funktionsnedsättning m.fl. För varje dag som man med en välfärdsteknologisk lösning kan uppskjuta övergången till särskilt boende för en äldre person med hemtjänst, blir den samhällsekonomiska besparingen mer än 1 000 SEK i genomsnitt.

Kunskaperna om det ekonomiska utfallet av välfärdsteknologiska insatser är dock bristfälliga hos beslutsfattarna, som ofta hänvisar till ekonomiska restriktioner som argument för att inte satsa på detta område i tillräcklig utsträckning.

Mot denna bakgrund har Hjälpmedelsinstitutet i Sverige tagit initiativ till en kartläggning av de samhällsekonomiska studier som genomförts i Norden inom området (Dahlberg 2014). Den svenska delen av denna studie har i huvudsak gjorts på uppdrag av medlemsorganisationen IT&Telekom-företagen som presenterades på ett seminarium under Almedalsveckan på Gotland sommaren 2013.

Kartläggningen baseras på en genomgång av olika studier från hemsidor hos myndigheter, organisationer, forskningsorgan m.fl. i Norden samt från olika vetenskapliga tidskrifter. Kontakter har tagits med ett stort antal nordiska experter inom området för att få ytterligare information om

relevanta studier. I kartläggningen refereras till ett 25-tal studier i de nordiska länderna. Flertalet studier har gjorts i Danmark och Sverige.

Nyttokostnadsbedömningar

Ekonomiska utvärderingar av välfärdsteknologiska insatser är ofta utformade som nyttokostnadsbedömningar. De är en form av samhällsekonomisk kostnadsintäktsanalys som bygger på etablerad ekonomisk teori. I en sådan analys ingår såväl strikta ekonomiska poster som mera svårsmätbara effekter som inverkan på hälsa, välbefinnande och trygghet.

De samhällsekonomiska intäkter som uppkommer vid satsningar på välfärdsteknologi kan röra sig om minskade stödinsatser från kommun, landsting, stat, anhöriga m.fl., minskad belastning på sjukvården, minskade kostnader för särskilt boende genom att man kan bo kvar hemma längre tid, ökade möjligheter till sysselsättning och studier, ökad livskvalitet

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheden

4 Politik

5 Forskning og fremtid

6 Internationalt perspektiv

7 Referencer

8 Sammendrag Summary

samt minskad oro hos brukare och anhöriga.

De samhällsekonomiska kostnaderna handlar vanligen om direkta utgifter för inköp och underhåll av utrustning, utprovning och stöd till användare samt utbildning och omorganisationer som krävs för den nya utrustningen.

Det finns dock få forskningsstudier inom området och det är angeläget att flera sådana görs. Däremot finns ett antal empiriska studier som ofta bygger på antaganden om värdet på olika effekter och de kan därför te sig spektakulära. Men de baseras ofta på omfattande försöksverksamheter och intervjuer med olika aktörer, som har god kännedom om hur olika välfärdsteknologiska lösningar fungerar. Dessutom har vanligen försiktiga antaganden gjorts om de positiva effekterna och många är inte kvantifierade, bl.a. ökad livskvalitet. De resultat som redovisas i de olika undersökningarna är i regel entydiga. Mot den bakgrunden kan kunskapsunderlaget beträffande de samhällsekonomiska effekterna ändå sägas vara relativt gott.

Vad visar de nordiska studierna?

Genomgången av olika ekonomiska studier har gjorts under fem huvudrubriker. Den första avser *insatser för att avhjälpa eller kompensera för funktionsnedsättning*. Inom detta område finns studier av mera traditionella hjälpmedel som hörapparater, rollatorer och eldrivna rullstolar som visar att den typen av hjälpmedel är kostnadseffektiva. Men det finns också studier av mindre kända hjälpmedel till personer med psykisk funktionsnedsättning bl.a. minneshjälpmedel (Handi och Handifon) och tyngdtäcken som pekar på mycket hög lönsamhet.

Redan efter ett till två år uppnås lönsamhet för samhällsekonomin och kommun och landsting. En dansk studie visar att robotar som hjälper personer med fysisk funktionsnedsättning att äta uppnår lönsamhet redan efter mindre än ett år.

Den andra kategorin av satsningar gäller *insatser för att underlätta för äldre och för personer med kronisk sjukdom att kunna bo kvar hemma*.

Det handlar om allt från anpassning av bostaden, särskilt badrum och smarta lägenheter, till e-hemtjänst och andra typer av kontaktskapande insatser. Sådana insatser kan göra det möjligt för målgrupperna att bo kvar hemma längre tid och förkorta sjukhusvistelser. Ett tiotal studier refereras från Danmark, Sverige, Norge och Finland. De pekar på hög lönsamhet, där man vanligen inom loppet av ett till tre år uppnår täckning av investeringskostnaderna.

Den tredje åtgärdstypen gäller insatser för att *underlätta och kvalitetssäkra vård och omsorg, t.ex. med distansöverbryggande teknik (telemedicin)*.

Inom hälso- och sjukvårdsområdet finns stor potential när det gäller välfärdsteknologi och på många håll i de nordiska länderna pågår mer eller mindre avancerade tillämpningar av denna teknologi, med bl.a. olika former av hemsjukvård. Inom vårdområdet har en svensk forskningsstudie gjorts avseende sjukvårdsrådgivning per telefon. Resursbesparingen är fyra-fem gånger så hög som kostnaden. Enligt en dansk studie kan behandling av KOL-patienter med telemedicinska lösningar i hemmet förkorta sjukhusvistelsen från 5-7 dagar till 1-2 dagar.

Ytterligare en kategori av åtgärder avser *insatser för att öka säkerheten och tryggheten för medborgare, anhöriga och per-*

sonal. Flera av de insatser som tagits upp ovan bidrar även till att skapa ökad trygghet för brukare, anhöriga och personal. Men det finns några specifika insatser som är mera renodlat trygghetsinriktade, t.ex. mobila larm. En sådan typ av larm är Posifon, som kan sägas vara en enkel form av mobiltelefon med GPS-funktion och fungerar till skillnad från fasta larm även utomhus. En svensk studie visar att Posifon uppnår lönsamhet redan efter ca fyra månaders användning. Det sammanhänger främst med att Posifon leder till minskade kostnader för eftersökning av försvunna personer och minskade kostnader för särskilt boende. Ytterligare en svensk samt en dansk studie pekar i samma riktning.

Den femte kategorin avser *insatser för att förenkla processer som kräver mycket manuellt arbete*. Ett exempel på sådana insatser är digitala lås, som enligt en svensk studie uppvisar god lönsamhet.

Ett annat exempel är tillsyn på natten med hjälp av webbkamera som ett alternativ eller komplement till personligt besök. En kommunalekonomisk kalkyl från Sverige visar att frigjord transporttid och tillsynstid uppgick till ca 110 000 SEK per användare och år. De löpande driftskostnaderna per användare var endast ca 40 000 SEK per år.

En dansk studie har utförts vid Århus universitetssjukhus avseende förebyggande insatser mot liggsår, där man med hjälp av mikroelektronik insydd i lakanet kunnat mäta tryckfördelningen på olika ställen på patientens kropp och därigenom kunnat avgöra när patienten behöver ändra ställning. Den hälsoekonomiska studie som gjorts av det danska försöket visar att intäkterna är fem gånger så höga som kostnaderna.

Svårt att få genomslag trots hög lönsamhet

Den genomgång som gjorts här visar att lönsamheten i allmänhet är hög eller mycket hög för välfärdsteknologiska insatser i de nordiska länderna både för kommuner, landsting, stat och hela ekonomin. Kostnadstäckning uppnås vanligen inom ett till tre år. Motsvarande lönsamhet av investeringar i näringslivet skulle betraktas som lysande. Dessutom tillkommer en rad positiva effekter som vanligen inte kvantifierats i de utvärderingar som gjorts.

Trots detta är det svårt att få genomslag i kommunerna för den nya tekniken. De hinder som nämnts i olika studier handlar om ekonomin hos kommuner och landsting men även hos användarna, bristande kompetens hos personalen, bristande kunskaper om vilka välfärdsteknologiska lösningar som finns, organisatoriska problem, förändringsmotstånd bland medarbetarna, bristfällig behovsanalys och olika tekniska problem.

Ansvar för att lösa flertalet av dessa problem faller i första hand på kommuner och landsting (och motsvarande organ i de övriga nordiska länderna). Men även staten har en viktig roll när det gäller att underlätta och driva på utvecklingen. Den danska KBT-fonden har enligt många haft stor betydelse för att stimulera kommunerna till fortsatta satsningar. Tillverkarna har också ett ansvar för att de produkter man släpper ut är driftssäkra och lätta att använda.

Referenser

Dahlberg Å (2014), "Samhälls-ekonomiska nordiska studier inom området välfärdsteknologi- en kartläggning", Hjälpmedelsinstitutet/Myndigheten för delaktighet.

Åke Dahlberg, är Fil.dr. i nationalekonomi. Konsult sedan 2003 i eget företag; tidigare bl.a. chef för Riksdagens revisorers kansli och dep.råd vid Arbetsmarknadsdepartementet.

Evalueringens best practice

Udgangspunktet for enhver evaluering er konstateringen af et problem, en udfordring, en in-optimal tilstand eller adfærd hos målgruppen og en velargumenteret problemanalyse, der kortlægger mulige årsager til og afhjælpning af problemet. Herved synliggøres mulige aktiviteter eller programmer, hvis der er flere relaterede aktiviteter.

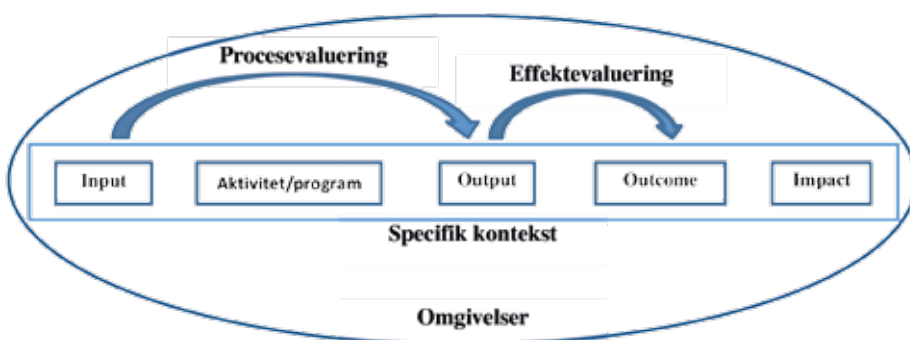

Birgitte Nørgaard, CAST og Eva Draborg, COHERE – begge under Institut for Sundhedstjenesteforskning, Syddansk Universitet.

Dernæst er det vigtigt at gøre sig klart, om den givne aktivitet til mulig afhjælpning af problemet er evaluer-bar, altså at vurdere, om det overhovedet er muligt, relevant og rimeligt at gennemføre en evaluering; herunder en vurdering af, hvad det vil koste at gennemføre en given evaluering set i forhold til forventet udbytte, en såkaldt evaluability assessment.

Evalueringens elementer

En evaluering består i sin simple form af en procesevaluering og en effektevaluering og kan illustreres som følgende:

Det er vigtigt på forhånd at forholde sig til, hvad målsætningerne er med den aktivitet, man vil evaluere; altså at gennemtænke, hvad man egentlig vil opnå for en given målgruppe med aktiviteten. Det kan eksempelvis være øget livskvalitet i hverdagen for borgere med kroniske bensår tilknyttet hjemmeplejen i en kommune.

Input er de ressourcer, der skal bruges i produktionen af den givne aktivitet, eksempelvis en ny teknologi, personaleressourcer eller økonomiske ressourcer. Ressourcerne sammensættes således, at der fremkommer en aktivitet. I forhold til borgere med kroniske bensår, kan det eksempelvis være en mobilapplikation med ressourcebank, netværksforum og kontaktoplysninger til hjemmeplejen.

Output udtrykker anvendelsen af aktiviteterne og dermed det, som reelt leveres til målgruppen. I eksemplet med mobilapplikationen

kan dette være borgernes udførelse af selvhjælpsaktiviteter ved hjælp af mobilapplikationen. Det er et krav, at disse output-indikatorer er entydige, fuldstændige og meningsfuldt fortolkelige.

Outcome udtrykker den effekt, som aktiviteten har på målgruppen. Den udtrykkes i form af målgruppens tilstand eller adfærd

Evaluering er anvendelse af systematiske, gennemskuelige og relevante metoder til vurdering af specifikke aktiviteter eller programmers forløb og resultat.

Evaluering er kendetegnet ved et velbegrundet rationale og en vel-dokumenteret metode. Evaluering adskilles i to processer; den modelteoretiske, hvor selve evalueringen formuleres og modelleres, og den empiriske, hvor evalueringen faktisk gennemføres. Hovedvægten i denne artikel ligger på den modelteoretiske proces.

ved indikatorer, som afspejler målsætningerne med aktiviteten. En effektevaluering kan således vise, om en aktivitet (output) har en effekt på modtageren (outcome); ønsket eller ej, hvor stor en effekt aktiviteten har, i hvor høj grad aktiviteten opfylder målsætningerne, og den kan bruges til at sammenligne effektforskelle mellem alternative aktiviteter. Ved anvendelse af valide designs vil en effektevaluering endvidere kortlægge kausalforhold mellem en aktivitet og dens effekt. I eksemplet med mobilapplikationen til borgere med bensår kan outcome udtrykkes i form af borgernes funktionsevne og livskvalitet i dagligdagen. Det er et krav, at disse outcome-indikatorer er valide udtryk for målsætningerne, og at de klart, eksplicit og entydigt udtrykker målgruppens tilstand eller adfærd på relevante parametre.

En *procesevaluering* er en analyse af, hvad der sker i processen mellem input og output og altså en analyse af processen fra indsættelse af ressourcer (input) til levering af en aktivitet (output), fx hvordan man producerer selvhjælpsaktiviteter. Procesevalueringen skal være velfunderet og velargumenteret, dvs. begrundet i en programteori på teoretisk og/eller empirisk grundlag, og kortlægge "hvordan-relationer" mellem input og output.

Evaluering af langsigtet effekt

Har man interesse for ikke blot den umiddelbare effekt på modtagerne men også for længerevarende og blivende effekter, vil en evaluering yderligere kunne analysere aktivitetens impact. Impact er et udtryk for outcome efter længerevarende forbrug af aktiviteten, hvor de blivende effekter formodes at være stabiliserede. I målingen af impact kan der være inkorporeret en form

for målhierarki, således at borgernes funktionsevne og livskvalitet i dagligdagen med kroniske bensår kun er et mellemkommende mål på vej til et endeligt mål om øget ansvarliggørelse af borgerne og dermed færre kroniske bensår. Dette aspekt kan dog være vanskeligt at indfange, og den lange tidshorisont medfører dels, at aspektet ofte fravælges, dels at det kan være vanskeligt at påvise en kausal sammenhæng med den konkrete aktivitet.

Programteori

Og så er vi tilbage ved målsætningerne: øget livskvalitet i hverdagen for borgere med kroniske bensår tilknyttet hjemmeplejen i en kommune, som reelt bliver den parameter, der kan (effekt) evalueres på, hvorved det også bliver tydeligt, hvorfor målsætningerne skal defineres klart så tidligt som muligt.

En evaluering bliver således en proces, hvor man undersøger en aktivitets grad af målopfyldelse, årsagerne til – evt. manglende – målopfyldelse, samt relationer mellem input, output og outcome. Det kan også beskrives som en form for produktionsproces for aktiviteter (procesevaluering) og en produktionsproces for effekten af aktiviteter på modtagerne (effektevaluering). I begge processer er det væsentligt at inddrage programteori, som forklarer de bagvedliggende antagelser for indførelse af den konkrete aktivitet. I forhold til procesevalueringen bliver programteorien en forklaringsmodel for, hvordan output genereres og med hvilket ressourceforbrug (fx hvad kræves der for udvikling og implementering af mobilapplikationerne). I relation til effektevaluering bliver programteorien en forklaringsmodel for, hvordan aktiviteterne leveres, og hvordan modtagerne

reagerer på og med den, og dermed hvilke potentielt influerende faktorer, som kan modificere eller forstærke effekten.

Kontekst

Evalueringer udføres ikke i et vakuum men i en specifik kontekst og i givne omgivelser, og derfor er det væsentligt at tage højde for dette i evalueringsdesignet. Omgivelserne henviser til det overordnede system, som aktiviteten foregår indenfor, og i eksemplet med en mobilapplikation til borgere med bensår er omgivelserne det danske velfærdssamfund med de værdier og den kultur, der eksisterer. Kontekst henviser til de specifikke forhold og vilkår, som gør sig gældende i den pågældende evaluering, og det kan være de rammer og begrænsninger, som en mobilapplikation fungerer indenfor og samagerer med andre aktiviteter. Både omgivelser og kontekst kan indeholde elementer, som enten fremmer eller hæmmer effekten af en given aktivitet.

Hvis resultaterne af en evaluering skal bruges i en reel beslutningssituation, er det en betingelse, at den suppleres med en økonomisk dimension og dermed en økonomisk evaluering af den pågældende aktivitet set i forhold til en alternativ aktivitet for at kunne vurdere den relative fordelagtighed.

Empirisk gennemførelse af evaluering

I et velfærdsteknologisk perspektiv er første skridt at undersøge (evaluere) en given aktivitets efficacy, altså at undersøge, om det overhovedet virker under kontrollerede forhold, dvs. i et

randomiseret design. Hvis dette kan godtgøres, er det relevant efterfølgende at undersøge aktivitetens effectiveness; om aktiviteten også virker i daglig praksis og dermed under langt mindre kontrollerede omstændigheder. Til det formål findes en bred vifte af undersøgelsesdesign, hvoriblandt det mest anvendelige i pågældende situation vælges.

Rækkevidden af evalueringens konklusion baseres på dens validitet, og her kan det være en hjælp at se på mulige trusler mod validiteten; i hvor stor udstrækning er de en del af den konkrete evaluering. Det kan være lav statistisk styrke (altså en (for) høj statistisk usikkerhed for at resultatet er "sandt", hvilket eventuelt kan skyldes et teknisk statistisk problem – at der eksempelvis er for få respondenter), eller det kan skyldes ukorrekt anvendelse af statistiske analyser, systematiske bias (målefejl), eller at dataindsamlingsmetoden har været for afgrænset eller unuanceret.

Men et svagt resultat kan også skyldes en ufuldstændig eller inkonsistent implementering af aktiviteten, udefrakommende "støj" med betydning for den ønskede effekt; det kan skyldes manglende homogenitet i deltagerkarakteristika, eller en upræcis måling af effekten – altså at målsætningerne enten har været for uklare eller for vanskelige at indfange i en evaluering. Det er en kendsgerning, at mange af disse trusler mod validiteten er vilkår ved svagere kontrollerede evalueringer, fx i naturlige settings, hvorfor kravet om en sammenligningsgruppe må være et minimumskrav for et sundt evalueringsdesign.

Internationalt perspektiv

Europæisk samarbejde om velfærdsteknologi

Det er naturligvis ikke blot i Norden, at udviklingen inden for velfærdsteknologi i disse år vinder momentum. Hele den vestlige verden står over for de samme økonomiske og demografiske udfordringer som Norden, herunder altså også resten af Europa. På trods af væsentlige forskelle blandt EU's medlemslande – både hvad angår graden af de demografiske udfordringer, men ligeledes opbygningen af vores sundhedssystemer – kigges der tværs over Europa på velfærdsteknologi som et af værktøjerne, når disse udfordringer skal imødegås.

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheden

4 Politik

5 Forskning og fremtid

6 Internationalt perspektiv

7 Referencer

8 Sammendrag Summary

Begrebet Ambient Assisted Living

(AAL) er nært beslægtet med velfærdsteknologi, men retter sig specifikt mod det at hjælpe ældre til at kunne bo i eget hjem længere, mens velfærdsteknologi er bredere – velfærdsteknologi dækker også teknologi, der assisterer mennesker med handicap, kroniske tilstande mv. i alle aldersgrupper.

AAL-programmet tager baggrund i den demografiske udfordring, der ligger lige om hjørnet, når de store efterkrigsårgange trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet og skal passes/finansieres af mindre årgange.

På fælleseuropæisk plan har EU derfor også identificeret velfærdsteknologi som et satsningsområde. EU ser området som et muligt udviklingsområde, hvor det europæiske samarbejde kan skabe innovation, erhvervsudvikling og samfundsøkonomisk gevinst. På den baggrund oprettede man i 2008 AAL-programmet, Ambient Assisted Living Joint Programme, som et 5-årigt projekt til €600. Projektet er sidenhen blevet forlænget.

Ambient Assisted Living-programmet

AAL-programmet er en relativt stor satsning, som administrerer en betydelig pose penge. Der er derfor behov for en solid og demokratisk organisation bag programmet.

AAL-programmet er således forankret i en generalforsamling, hvor medlemslandene deltager efter princippet 'et land en stemme'. Denne forsamling vælger sin bestyrelse, der repræsenterer programmet officielt. Bag denne bestyrelse sidder en central administrativ enhed i Bruxelles.

Virksomheder og slutbrugere involveres i projekterne

AAL-programmet har gennem fem år støttet mere end 150 projekter fordelt på 22 lande i Europa. Projekterne involverer innovative virksomheder og inkluderer slutbrugerne helt fra begyndelsen af projekterne.

- Denne kombination sørger for, at projekternes løsninger bliver til reelle, markedsklare produkter,

beretter Karina Marcus, der er direktør for AAL's centrale enhed i Bruxelles.

AAL-programmets europæiske dimension giver mulighed for at afprøve og validere løsninger i de forskellige regioner i Europa og tage hensyn til den kulturelle mangfoldighed i de forskellige lande. Den politiske støtte fra Europa-Kommissionen, ledsaget af et betydeligt budget til at medfinansiere projekter og støtteaktiviteter inden for *IKT for ældre*-området, er også en faktor, der medvirker til at skabe et miljø, der er positivt over for udbredelsen af de teknologiske løsninger.

- Dette blev tydeligt påvist i rapporten med den endelige evaluering, som Europa-Kommissionen tog initiativ til, siger Karina Marcus. Og også de årlige konferencer, som vi arrangerer under navnet AAL Forum, er nøgleaktiviteter, der fremmer de løsninger, AAL-projekterne peger på – og konferencerne formidler i øvrigt europæiske succeshistorier på området.

Har I påvist økonomiske fordele?

- En række projekter er på vej ud på markedet, og et stigende antal små og mellemstore virksomheder er allerede begyndt at arbejde på dette område – det være sig inden

for eller uden for AAL-programmet – takket være en bevidsthed om, at programmet forbedrer de eksisterende muligheder. Firmaerne bidrager til beskæftigelse og bedre social inklusion på én gang.

Forebyggelse og social inklusion i stedet for pleje er i sig selv en økonomisk langsigtet strategi for velfærd og økonomisk bæredygtighed. Vi må betragte aldring som et aktiv, siger Karina Marcus.

Gængs teknologi og helhedsorienterede løsninger

Fremtiden for AAL-programmet er i højere grad at fokusere på innovative løsninger baseret på gængs IKT i stedet for primært at lægge fokus på innovativ IKT.

- Det betyder, at AAL-projekter vil fokusere på mere helhedsorienterede løsninger, herunder sociale og forretningsmæssige elementer, der faktisk vil hjælpe både den ældre borger og samfundet samt facilitere udviklingen af succesfuld økonomisk aktivitet, udtaler Karina Marcus og runder af:

- Dette indebærer, at AAL nøje vil overveje de prioriteter, som European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing har, og vi ønsker at medtage deres mest relevante aspekter, når vi beder om forslag til fremtidige projekter.

Referencer

Danmark

- Center for Velfærdsteknologi – Odense
www.odense.dk/cfv
- Finansministeriet
www.fm.dk
- Kommunernes Landsforening,
Center for velfærdsteknologi
www.kl.dk/Aktuelle-temaer/Falleskommunalt-velfærdsteknologisk-program
- National strategi for digital velfærd
www.digst.dk/Digital-velfærd/Strategi-for-digital-velfærd_30sep
- Welfare Tech – Danmarks største klynge for velfærdsteknologi
www.welfaretech.dk

Sverige

- Hjälpmedelinstitutet
www.hi.se
- Stödfunktionen för Välfärdsteknologi – Västerås
www.viktigvasteras.se/ehemtjanst/stodfunktionen-for-valfardsteknologi
- Teknik för Äldre – Nationalt stöd inom välfärdsteknologi
www.teknikforaldre.se
- Vinnova
www.vinnova.se

Finland

- Arbets- och näringsministeriet, programmet Innovativa städer (INKA)
www.tem.fi/sv/innovationer/kompetenskoncentrationer_och_kompetenskluster/innovativa_stader_%28inka%29
- Institutet för hälsa och välfärd
www.thl.fi
- Käkäte – Behändig teknologi för brukaren
www.ikateknologia.fi
- Teknologiaterveyskeskus Kaakkuri (Teknologihälsocentralen)
www.ouka.fi/ttkaakkuri

Norge

- Helsedirektoratets fagrapport om velferdsteknologi
www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/velferdsteknologi-fagrapport-om-implementering-av-velferdsteknologi-i-de-kommunale-helse-og-omsorgstjenestene-2013-2030/Publikasjoner/2012%2007%20Vedtatt%20velferdsteknologirapport%20IS-1990.pdf
- Nasjonalt program for velferdsteknologi
www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-29-20122013/8/3.html?id=723391

Island

- Velfærdsministeriet
www.velferdarraduneyti.is

Norden

- Nordic Innovation
www.nordicinnovation.org
- Nordens Velfærdscenter
www.nordicwelfare.org

Internasjonalt

- Ambient Assisted Living Joint Programme
www.aal-europe.eu
- European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing
www.ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=active-healthy-ageing

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheden

4 Politik

5 Forskning og fremtid

6 Internasjonalt perspektiv

7 Referencer

8 Sammendrag Summary

Sammendrag Summary

Samantekt

Velferðartækni hefur á síðastliðnum árum færst frá því að vera fyrst og fremst nýskapandi framtíðarsýn yfir í að vera áþreifanlegt tól í verkfærakassa hins opinbera. Efnahagslægðin sem Norðurlönd og heimurinn allur hafa upplifað síðan árið 2008 hefur að öllum líkindum haft áhrif á hraðan vöxt tæknilegra lausna. Segja má að efnahagslegur hvati hjá opinberum yfirvöldum á Norðurlöndum hafi flýtt ferlinu.

Af þeim sökum beinir NVC í þessu hefti sjónum að efnahagslegum þáttum velferðartækninnar, þar sem áherslan hefur áður eingöngu beinst að hugtökum eins og sjálfsefningu, úrræðasemi, sjálfstæði, reisn og bættum vinnu-aðstæðum starfsfólks.

Sem betur fer eru sparnaður vegna velferðartækni og gæði ekki andstæður – hvort heldur það er fyrir notendurna eða starfsfólkið. Víða í þessu hefti má einmitt sjá að velferðartækni getur tryggt gæði á sparnaðartímum.

NORRÆNA VELFERÐARMÍÐSTÖÐIN RÁÐLEGGUR

1. Norræn sveitarfélög ættu að sýna hugrekki og áhættusækni í vinnu með velferðartækni.

Ytri fjármögnun er gott upphaf, en arðbært starf með velferðartækni krefst brennandi áhuga, festu og breytinga-stjórnunar. Þetta næst best ef bæjar- og sveitarfélög hafa kjark til að fjárfesta með eigin fjármunum.

2. Munið að gæði í veitingu opinberrar þjónustu og sparnaður þurfa ekki að útiloka hvort annað – og sendið skýr skilaboð þar að lútandi.

Það eitt að notkun velferðartækni getur leitt til hagræðingar og aukinna úrræða leiðir ekki sjálfkrafa til lakari opinberrar þjónustu. Rétt velferðartækni getur stuðlað að auknum lífsgæðum og betri þjónustu við hvern borgara eða starfsmann um leið og úrræði skapast.

3. Komið á fastmótuðu vinnulagi fyrir velferðartækni.

Vilji menn tryggja vel heppnaða framkvæmd og sem mestan arð af því fjármagni sem lagt er í velferðartækni, er nauðsynlegt að koma á fót fastmót-

uðu vinnulagi fyrir velferðartækni. Það krefst skipulegs átaks að sýna fram á og uppskera hugsanlegan efnahagslegan ávinning af notkun velferðartækni.

4. Stjórnvöld ættu að leggja fram bæði nægilegt fjármagn og tíma fyrir áreiðanlegt mat og skráningu á vinnu með velferðartækni.

Of mörg verkefni og tækniprófanir hafa leitt til ómarktækra matsskýrsla og viðskiptalíkana. Stjórnvöld á Norðurlöndum þurfa að leggja meiri tíma og fjármagn í framkvæmd nauðsynlegs mats, sem skipulagt er í byrjun, þannig að sýna megi áhrifin með tilliti til gæða og kostnaðar.

5. Norræn bæjar- og sveitarfélög þurfa í auknum mæli að læra hvert af öðru með því að skiptast á reynslu með til dæmis matsskýrslum og viðskiptalíkönum. Forðast ber tvíverknað og „sóun“ fjármuna.

Of mörg norræn sveitarfélög hafa á liðnum árum fundið hjólið upp á nýjan leik með tilliti til velferðartækni. Sem samfélög og þvert á landamæri þurfum við í auknum mæli að skiptast á reynslu og á þann hátt hámarka nýtingu fjármagns. Samstarf og miðlun reynslu er mun auðveldara ef stjórnvöld leitast eftir að hafa fastmótað vinnulag og leggja fram fjármagn í ítarlegt mat.

6. Norðurlöndin ættu að nýta sér þau tækifæri sem felast í sameiginlegum norrænum markaði fyrir velferðartækni. Betri nýting þessara tækifæra mun styrkja bæði opinbera aðila og aðila á einkamarkaði.

Þrátt fyrir sameiginlegt norrænt velferðarlíkan, sambærileg heilbrigðiskerfi og tungumál, er norrænn markaður fyrir velferðartækni enn brotakenndur. Uppbygging sameiginlegs markaðar 26 milljóna íbúa myndi styrkja bæði atvinnulífið og stjórnvöld.

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheden
4	Politik
5	Forskning og fremtid
6	Internationalt perspektiv
7	Referencer
8	Sammendrag Summary

Summary

In recent years, welfare technology has gone from being primarily an innovative vision into a tangible tool in the government toolbox. The recession that the Nordic region and the rest of the world have experienced since 2008 is likely to have played a role in the rapid maturation of the technology. One might say that the economic motivation of public authorities in the Nordic region has accelerated the process.

Therefore, in this booklet, NVC will put focus on the economic aspects of welfare technology, where the focus previously has been on concepts such as empowerment, self-reliance, independence, dignity and improved working conditions for staff.

Fortunately, cost savings due to welfare technology and quality are not opposites – no matter if it is for citizens or staff. Several places in this booklet, you can see just that welfare technology can help maintain quality in times of austerity.

THE NORDIC CENTRE FOR WELFARE AND SOCIAL ISSUES RECOMMENDS

1. The Nordic municipalities should show risk appetite and courage when working with welfare technology.

External funding is a good idea to start with, but profitable work with welfare technology requires proper and effective motivation, consolidation and change management. This is best achieved by the municipalities and regions having the courage to invest their own funds.

2. Remember that quality in the delivery of public services and cost savings need not be a contradiction – and communicate this clearly.

Just because the implementation of welfare technology may result in efficiency improvements and releasing of resources, it does not mean a decline in the quality of public services. The appropriate welfare technology may provide improved quality of life and better services to the individual citizen or employee whilst resources are released.

3. Establish a structured workflow for welfare technology.

If you want to maximize the opportunity for successful implementation and maximum return on the resources invested in the work of welfare technology, it is necessary to establish a structured workflow for welfare technology. It takes a structured effort to detect and harvest potential economic benefits of implementing welfare technology.

4. Public authorities should both allocate the necessary resources and time for valid evaluation and documentation of the work on welfare technology.

Too many projects and technology trials have resulted in non-validated evaluation reports and business cases. The public authorities in the Nordic region must become better at devoting time and resources to conducting the necessary evaluation, planned from the beginning, for the effect to be both qualitatively and economically substantiated.

5. Nordic municipalities and regions need to become better at learning from each other through the exchange of experiences of e.g. evaluation reports and business cases. Avoid duplication and “wasted” resources.

Too many Nordic municipalities have during the past few years reinvented the wheel with respect to welfare technology. As a society, and across borders, we must be better at sharing experiences and thereby optimizing the use of resources. Cooperation and sharing of experiences is made much easier when public authorities pursue a structured workflow and allocate funds for a thorough evaluation.

6. The Nordic region should exploit the potential of a common Nordic market within the field of welfare technology. A better use of this potential will strengthen both public and private actors.

In spite of a common Nordic welfare model, similar health systems and languages, the Nordic welfare technology market is still fragmented. The cultivation of a common market of 26 million inhabitants would strengthen both businesses and public authorities.

Tiivistelmä

Hyvinvointiteknologia on viime vuosina muuttunut alun alkujaan pelkästä innovatiivisesta visiosta julkisen työkalupakin todelliseksi työkaluksi. Vuodesta 2008 lähtien Pohjoismaita ja koko maailmaa koetelleen laskusuhdan-teen voisi olettaa vaikuttaneen teknologisten ratkaisujen nopeaan kehitykseen. Voidaankin sanoa, että pohjoismaisten viranomaisten taloudelliset motivaatiot ovat nopeuttaneet prosessia.

Siksi Pohjoismainen hyvinvointikeskus keskittyy tässä esitteessä hyvinvointiteknologian taloudellisiin näkökohtiin, kun se aiemmin on keskittynyt ainoastaan voimaannuttamiseen, oma-avun, itsenäisyyden, arvokkuuden ja henkilöstön paremman työnlaadun kaltaisiin käsitteisiin.

Onneksi hyvinvointiteknologiaan perustuvat säästöt ja laatu eivät ole toistensa vastakohtia – kohdistuivatpa ne sitten asiakkaisiin tai henkilöstöön. Tämän esitteen eri kohdista näkee juuri sen, että hyvinvointiteknologian avulla laatu voidaan säilyttää myös taloudellisesti tiukkoina aikoina.

POHJOISMAINEN HYVINVOINTIKESKUS SUOSITTELEE

1. Pohjoismaisten kuntien on oltava rohkeita ja otettava riskejä käyttäessään hyvinvointiteknologiaa.

Ulkoiset seikat ovat hyviä käynnistäjiä, mutta ollakseen kannattavaa, hyvinvointiteknologiaan liittyvä työ edellyttää aitoa ja todellista motivaatiota, sitoutumista ja muutosjohtamista. Se toteutuu parhaiten, jos kunnat ja alueet uskaltavat sijoittaa niihin omia varojaan.

2. Muista, että palvelujen laadun ja säästöjen ei tarvitse sulkea toisiaan pois – ja tee se selväksi.

Vaikka hyvinvointiteknologian käyttöönotto voi vapauttaa resursseja ja tehostaa niiden käyttöä, sen ei silti tarvitse merkitä julkisten palveluiden heikkoa laatua. Oikein valittu hyvinvointiteknologia voi parantaa yksittäisten ihmisten tai työntekijöiden elämänlaatua ja heille tarjottavia palveluita samalla, kun se vapauttaa resursseja.

3. Vakiinnuta hyvinvointiteknologian käytölle strukturoitu käyttötapa.

Jos halutaan maksimoida mahdollisuudet ottaa varat onnistuneesti käyttöön ja saada mahdollisimman suuri tuotto

niille varoille, jotka investoidaan hyvinvointiteknologiaan liittyvään työhön, on välttämätöntä laatia strukturoitu tapa käyttää hyvinvointiteknologiaa. Strukturoitua lähestymistapaa tarvitaan hyvinvointiteknologian käyttöönotosta koituvien mahdollisten taloudellisten voittojen osoittamiseen ja kokoamiseen.

4. Viranomaisten on tarjottava tarvittavat resurssit ja riittävästi aikaa hyvinvointiteknologiatyön arviointiin ja dokumentointiin.

Liian monien hankkeiden ja teknologia-kokeilujen tuloksena on saatu käytökelvottomia arviointiraportteja ja liiketoimintaesimerkkejä. Pohjoismaisten viranomaisten on annettava enemmän aikaa ja resursseja tarvittavan arvioinnin toteuttamiseen, niin että se suunnitellaan alusta lähtien, jolloin sekä laadullinen ja taloudellinen vaikutus voidaan dokumentoida.

5. Pohjoismaisten kuntien ja alueiden on pystyttävä oppimaan enemmän toisiltaan vaihtamalla kokemuksia esimerkiksi arviointiraporteista ja liiketoimintaesimerkeistä. On vältettävä kaksinkertaista työtä ja resurssien tuhlaamista.

Kun on kyse hyvinvointiteknologiasta, monissa pohjoismaisissa kunnissa on parin viime vuoden aikana keksitty pyörä uudelleen. Meidän on sekä yhteiskuntana että yli rajojen toimivina tahoina opittava vaihtamaan kokemusiämme ja optimoimaan sillä tavoin resurssejamme paremmin. Yhteistyö ja kokemustenvaihto helpottuu huomattavasti, kun viranomaiset pyrkivät työskentelemään strukturoidusti ja kohdentavat varoja perusteelliseen arviointiin.

6. Pohjoismaissa pitäisi hyödyntää hyvinvointiteknologian yhteispohjoismaisten markkinoiden potentiaalia. Potentiaalin tehokkaampi hyödyntäminen vahvistaisi sekä julkisia että yksityisiä toimijoita.

Yhteispohjoismaisesta hyvinvointimalista, kunkin maan samanlaisista terveydenhuoltojärjestelmistä ja samantapaisista kielistä huolimatta pohjoismaiset hyvinvointiteknologian markkinat ovat pirstaleiset. 26 miljoonan asukkaan yhteismarkkinoiden muodostaminen vahvistaisi niin elinkeinoelämää kuin viranomaisiakin.

Skribenterne fra Nordens Velfærdscenter

Lasse Winther Wehner

Kommunikationsrådgiver, cand.it og bachelor i engelsk. Varetager opgaver af informationsmæssig og journalistisk karakter, herunder redaktionelt

arbejde, layout, website, oversættelse og IT-opgaver.

Dennis C. Søndergård

Projektleder for velfærdsteknologi, cand.scient.pol. Har ansvaret for arbejdet med velfærdsteknologi i det nordiske samarbejde, herunder det

store nordiske velfærdsteknologiprojekt "Connect".

Caroline Jonsson

Kommunikationsrådgivare, journalist, kandidatexamen socialantropologi. Arbetar med kommunikation för specifika insatsområden samt övergripande med bl.a.

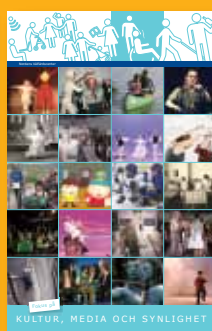
hemsida, redaktionellt arbete och seminarieverksamhet.

Jessica Gustafsson

Kommunikationsrådgivare, journalist och politices magister. Arbetar med kommunikation, främst inom alkohol- och drogområdet.

Nordens Velfärdscenter har tidigare gett ut följande temahäften:

Temahäftena «Fokus på ungdom utenfor», «Fokus på velfærdsteknologi», «Fokus på nordisk handikappolitikk» och «Fokus på den nordiske velferdsmodellen» är också översatta till engelska. Samtliga temahäften kan laddas ner i pdf-format via **www.nordicwelfare.org** eller beställas i tryckt format via **www.4.ekotryckredners.se/nordicwelfare**

Nordens Velfärdscenter

Nordens Velfärdscenter – en institution under Nordiska ministerrådet

Vi arbetar för att belysa olika aspekter och stimulera utvecklingen av den nordiska välfärdsmodellen.

Vårt arbete syftar till att främja inkludering av utsatta grupper, likabehandling, social solidaritet samt tillgänglighet och kvalitet i fråga om samhällets tjänster.

Nordens Velfärdscenters tre huvuduppgifter:

Kunskap

Vi samlar och sammanställer erfarenheter från de nordiska länderna inom det välfärdspolitiska området.

Vidareföring

Vi sprider kunskap och erfarenheter av goda exempel via våra aktiviteter och nätverk.

Dialog

Vi skapar dialog mellan politiker, forskare och praktiker.

Vi arbetar med följande områden:

- Alkohol- och drogfrågor
- Arbetsinkludering
- Funktionshinderfrågor
- Välfärdspolitik
- Välfärdsteknologi

Vår organisation

Institutionens huvudkontor ligger i Stockholm och dotterinstitutionerna i Danmark och Finland.

Nordens Velfärdscenter leds av en styrelse med representanter från de fem nordiska länderna. Styrelsen utses av Nordiska ministerrådet.

Till vår verksamhet har vi knutit nordiska institutions- och expertnätverk. Deras uppgift är att förankra vårt arbete i praktiken och att vidareföra resultat till beslutsfattare och praktiker.

En viktig del av vårt arbete sker internationellt. Vi samarbetar med internationella aktörer inom social- och hälsoområdet, bland annat EU och Europarådet.